

לעומקו של מקרא

דברי עומק
בפרשת השבוע ובמועדים

משפטים

ה'תשפ"ד

**בכל ענייני הקונטרס ניתן לפנות
לטל': 052-7675895
גור-אריה צור
מודיעין עילית
ניתן להצטרף לתפוצת מייל
דוא"ל: leshem895@gmail.com**

לעומקו של מקרא משפטים

חק ומשפט והיינו במרה. כלומר, ש"ואלה המשפטים" הם תוספת והמשך למה שנאמר שם שם לו חק ומשפט במרה.

ולעומקו של מקרא יאמר היינו דכתיב התם בהמשך הפסוק וְשָׁם נִסְּהוּ. וְנִדְרָשׁ כֵּאֵן מִלְשׁוֹן גֵּס לְהִתְנוּסָס כְּמוֹבָא בַתְּהֵלִים [ס,ו'], נְתַתָּה לִירְאָיִךְ גֵּס לְהִתְנוּסָס מִפְּנֵי קִשְׁט סְלָה. אִף כֵּאֵן כְּמוֹסִיף עַל הָרֵאוּשׁוּנִים, מֵה אֱלוֹ גֵּס לְהִתְנוּסָס, אִף וְאֵלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים הֵם גֵּס לְהִתְנוּסָס, הֵם דְּגֵלָה שֶׁל תּוֹרָה, וְהֵם אֲמַתָּה שֶׁל תּוֹרָה וְכֵה־מִשְׁךְ הַפְּסוּק מִפְּנֵי קִשְׁט סְלָה.

וְכֵה־מִשְׁךְ דְּבָרֵי הַמְּדַרְשׁ שֵׁם, שֶׁהַחֻקִּים בְּמֵרָה הֵם מִחֵד סִיטְרִיָּה דַּמְתָּן תּוֹרָה, וְלַעֲוֹמַתָּם וְאֵלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים הֵם מֵאִידֶךְ סִיטְרִיָּה דַּמְתָּן תּוֹרָה, וְשֵׁנִיָּהֶם גַּם יַחַד הֵם כְּצַבֹּאוֹתֶיהָ שֶׁל הַתּוֹרָה שְׁנִיתָנָה בְּסִינִי, כְּחֵיילִים הַמְּגִינִים מִיַּמִּין וּמִשְׁמָאל מִלְּפָנֵים וּמֵאַחֶר עַל הַמְּטְרוֹנִיתָה, שֶׁהִיא הַתּוֹרָה שְׁנִיתָנָה בְּסִינִי. וְכֵדְבָרֵי הַמְּדַרְשׁ:

מִשְׁלַל לְמִטְרוֹנָה שֶׁהִנְתָּה מִהֶלְכֶת הַסִּיּוֹל מִכָּאֵן וְהַסִּיּוֹל מִכָּאֵן, וְהִיא בְּאֲמַצְעֵי. כִּד הַתּוֹרָה, דִּינִין מִלְּפָנֶיהָ וְדִינִין מֵאַחֶרֶיהָ, וְהִיא בְּאֲמַצְעֵי. וְכֵן הוּא אֹמֵר (מִשְׁלֵי ה,

וְאֵלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר תָּשִׂים לְפָנֶיהֶם: (כא,א')

וְאֵלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים. בְּרִש"י כֵּל מְקוּם שְׁנֵאמַר אֵלֶּה פֶּסֶל אֶת הָרֵאוּשׁוּנִים. וְאֵלֶּה מוֹסִיף עַל הָרֵאוּשׁוּנִים. מֵה אֵלֶּה מְסִינֵי אִף אֵלֶּה מְסִינֵי.

וְלִדְבָרֵי ה"שְׁפָתֵי חֲכָמִים" כֵּאֵן, בְּאוֹמְרוֹ אִף אֵלֶּה מְסִינֵי כּוֹוֹנָתוֹ שֶׁגַּם הַמִּשְׁפָּטִים נִתְּנוּ בְּמַעֲמַד כֹּל יִשְׂרָאֵל וּבְקוֹלוֹת וּבְרַקִּים מֵה שְׁאִין כֵּן שְׁאֵר הַמְּצוּוֹת שְׁנֵאמְרוֹ לְמִשָּׁה בִּלְבַד כִּדִּי לְאִמְרָם לְבִנֵי יִשְׂרָאֵל.

וְלַעֲוֹמְקוֹ שֶׁל מְקָרָא יֵאָמֵר שֶׁעַל כֵּן אִמְר כֵּאֵן בּוֹא"ו הַחִיבוֹר וְאֵלֶּה. שֶׁהוּא"ו מַחְבַּרְת בֵּין שְׁמִים וְאַרְצָן, וְאִין לֶךְ חִיבוֹר גְּדוֹל מִמַּעֲמַד הַר סִינִי. וְכֵאוֹמְרוֹ: וְאֵלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים, אֲשֶׁר נֵאמְרוֹ גַּם הֵם בְּמַעֲמַד כֹּל יִשְׂרָאֵל וּבְקוֹלוֹת וּבְרַקִּים, תָּשִׂים לְפָנֵיהֶם כְּשׁוֹלְחַן עֶרֶךְ.

או כֵּלֶךְ לְדֶרֶךְ זוֹ, כֵּה־מִשְׁךְ דְּבָרֵי הַמְּדַרְשׁ, מֵאִי הָרֵאוּשׁוּנִים שְׁמוֹסִיף עֲלֵיהֶם, הוּי אֹמֵר הָרֵאוּשׁוּנִים הִינּוּ מֵה שְׁפָתוֹב לְמַעְלָה (שְׁמוֹת טו, כה) עוֹד לְפָנֵי מַתָּן תּוֹרָה בְּסִינִי: שָׁם שָׁם לֹ

לעומקו של מקרא משפטים

שבהם היתה התורה מהלכת לפני
המחנה.

ועל דרך הצח, רמוזים הדברים
בפסוק עצמו. שכן המילה **תשים**
מוטעמת ב**טיפחא**. והוא כעין הפסקה
קלה. ולפיכך אינה בהכרח מחוברת
עם **לפניהם**. וכאילו כתוב ואלה
המשפטים אשר תשים, **לפניהם**.
כלומר, משפטי התורה אשר תשים,
ילכו **לפניהם**, לפני לומדיהם, לנחותם
הדרך.

ועל דרך הרמז, ירמוז **למלאכים** הק'
ובראשם המלאך **אוריאל** ההולך לפני
המחנה בכלל ולפני האדם בפרט.
כמובא בזוה"ק פרשת במדבר דף קי"ח
עמ' ב':

מיכאל מימינא, גבריאל משמאלא,
אוריאל לקדמיהו, רפאל לאחוריהו,
שכינתא עלייהו.

נמצא **אוריאל** לפני המחנה, ונקרא
אוריאל כנגד **אורייתא** ההולכת לפני
המחנה.

עוד ירמוז אומרו **לפניהם**, למה
שנאמר בחגיגה טו: אשכחיה רבה בר
שילא לאליהו אמר ליה מאי קא עביד

(כ): בארח צדקה אהלך, התורה אומרת
באיזה נתיב אני מהלכת, אהלך בדרךך
של עושי צדקה (משלי ח, כ): בתוך
נתיבות משפט, התורה באמצע ודיניו
מלפניה ודיניו מאחריה, מלפניה,
שנאמר: שם שם לו חק ומשפט, ודיניו
מאחריה, שנאמר: ואלה המשפטים.

ולפי הדברים הללו יאמר על דרך
הצח: חק ומשפט אשר שם לו שם
מלפניה, לפני התורה מסיני, ואלה
המשפטים, אשר תשים לאחריה,
לאחרי התורה מסיני, הם יחד עם
התורה מסיני, אשר תשים **לפניהם**,
לפני לומדיה.

ועל דרך הסוד, ואלה גימטריה
מ"ב. ירמוז לשם מ"ב הק' (אב"ג
ית"ץ וכו') היוצא מארבעים ושתיים
אותיות ראשונות של בראשית,
שעליה יסד רבי נחוניא בן הקנה את
"אנא בכח". ולכן אמר **לפניהם**,
כאומרו כשם שיוצא השם הק' מ"ב
מהאותיות שבתחילת התורה, הרי
הוא כהולך לפניה, ללמד שכך תלך
התורה לפני לומדיה לנחותם הדרך.

ועוד יש לומר, ואלה בגימטריה
מ"ב, כנגד מ"ב מסעות שבמדבר

לעומקו של מקרא משפטים

ללמדך, שכאשר תהיה התורה לפניהם כשולחן ערוך, תלך לפניהם לנחותם בדרך כעמוד האש והענן לפני המחנה. ואכן, בסדר המחנות ילכו לפני המחנה הג' שבטים נושאי התורה יהודה יששכר וזבולון.

ועל דרך הרמז ירמוז לכך טעם הקדמא מעל המילה וְאֵלֶּה, כאומרו וְאֵלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים הַמַּקְדִּימִים ללכת לפני המחנה.

ועוד יש לומר, שתרמוז המילה תְּשִׁיִּם למה שאמרו (סנהדרין כו:): **שהתורה מתשת כוחו של אדם. תְּשִׁיִּם** אותיות מתייש.

וכאומרו ואלה המשפטים אשר מתישים כוחו של אדם. שמתוך שהתורה מתשת כוחו, אין הוא מתנשא לומר שהוא ההולך לפני התורה, אלא התורה היא שמהלכת לפניו, והוא נמשך אחריה, ככתוב (שיר השירים א, ד') מְשַׁכְּנִי אַחֲרַיָּךְ נְרוּצָה.

והוינון בה, מאי נְרוּצָה לשון רבים. מְשַׁכְּנִי אַחֲרַיָּךְ אַרְוָצָה הוי ליה למימר. אלא שמתוך היותו מותש, מגיע לדרגת הענוה, ומתוך ענוותנותו,

קוב"ה אמר ליה קאמר שמעתא מפומייהו דכולהו רבנן וכו'.

שדברי התורה המסודרים בפי ת"ח, מגיעים עד כסא הכבוד עד שהקב"ה אומרם משמם. שנאמר וְאֵלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר תְּשִׁיִּם לִפְנֵיהֶם, ותרגם אונקלוס וְאֵלֶּיךָ דִּינְיָא דִּי תְסַדֵּר קְדָמֵיהוֹן. ועל דרך אל תקרי. אל תקרי קְדָמֵיהוֹן, אלא חלק את המילה לשתיים וכך תקראנה: קְדָמֵי יְהוֹן. וכאומר הקב"ה: וְאֵלֶּיךָ דִּינְיָא דִּי תְסַדֵּר - קְדָמֵי יְהוֹן. לְפָנַי יְהוֹן.

וכן הוא בלשון התורה: וְאֵלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר תְּשִׁיִּם - לִפְנֵיהֶם. אל תקרי לִפְנֵיהֶם, אלא חלק את המילה לשתי מלים וכך תקראנה: לְפָנַי הֵם.

וכאומר הקב"ה: לְפָנַי הֵם דְּבָרַי תּוֹרַתְכֶם.

אֲשֶׁר תְּשִׁיִּם לִפְנֵיהֶם. פירש רש"י: כשולחן הערוך ומוכן לאכול לפני האדם.

לעומקו של מקרא ירמוז בזה לכתוב במשלי (ו, כב') בְּהִתְהַלֵּךְ תִּנְחָה אֶתְךָ.

לעומקו של מקרא משפטים

ועוד על דרך הרמזו תרמוזו לכך המילה **תָּשִׁים**. כביכול כתוב **תָּשִׁים-ם**. ה-ם תרמוזו ל-מ' ימים של יצירת הַיָּלָד, וכפי שאמרו בסנהדרין צט: על הפסוק (איוב ה-ז) **כִּי-אָדָם לְעֵמֶל יוֹלֵד לְעֵמֶל תּוֹרָה נִבְרָא**. ובתוך מ' ימים של בריאתו אומרים לו וְאֵלֶּה הַמְּשֻׁפָּטִים אֲשֶׁר תִּלְמַד עַד תָּשִׁי.

עוד יש לומר שלכן הסמיך הכתוב **תָּשִׁים** לַפְּנֵיהֶם לפסוק **כִּי תִקְנֶה**, לרמוז על מ"ח קנייני התורה, כנ"ל. שכן **תָּשִׁים** בגימטרי' קטנה מ"ח. **כיצד**: תש"י מהמילה **תָּשִׁים**, בגימטרי' קטנה היינו ח', (ת4, ש3, י1, יחד הם 8, ח'). ועם מ' סופית של תש"ם היינו מ"ח. לרמוז מ"ח קנייני התורה.

וכאמרו: וְאֵלֶּה הַמְּשֻׁפָּטִים אֲשֶׁר תָּשִׁים, וְאֵלֶּה הַמְּשֻׁפָּטִים אֲשֶׁר תִּלְמַד עַד תָּשִׁי וְתִשְׁכַּח וְעַל יְדֵי כַךְ תִּמְצָא אֶת אֵל מְחַלְלֶךָ. ויהיה כנוטריקון: **תָּשִׁי מְחַלְלֶךָ**. והיינו **תָּשִׁים**.

ואשר על כן תִּדְרֹשׁ פִּרְשַׁת עֵבֶד

עברי לענין קנין התורה

כדלקמן:

הקב"ה כביכול רץ יחד עמו בְּשָׁבִילִי התורה, ובמעמקה. והוא לשון רבים, נרוצה.

ועל דרך הצח והמוסר ליכא מילתא דלא רמיזא באורייתא, שנאמר (דברים לב, יח') צֹר יִלְדָּךְ תָּשִׁי. שעל מנת כן נוצרת, ללמוד עד תָּשִׁי. עד תָּשׁוּת כח ומח. ובכך תקנה מ"ח קנייני התורה.

וכן המשך הפסוק ותִשְׁכַּח אֵל מְחַלְלֶךָ. יובן על דרך אל תקרי. אל תקרי [תִשְׁכַּח שהוא לשון שכחה, אלא כך תקרי: וְתִשְׁכַּח. לשון מציאה, בארמית. וְתִשְׁכַּח אֵל מְחַלְלֶךָ. וְתִמְצָא האל שבראך.

וכאמרו וְאֵלֶּה הַמְּשֻׁפָּטִים אֲשֶׁר תָּשִׁים, וְאֵלֶּה הַמְּשֻׁפָּטִים אֲשֶׁר תִּלְמַד עַד תָּשִׁי וְתִשְׁכַּח וְעַל יְדֵי כַךְ תִּמְצָא אֶת אֵל מְחַלְלֶךָ. ויהיה כנוטריקון: **תָּשִׁי מְחַלְלֶךָ**. והיינו **תָּשִׁים**.

ועל דרך הצח נֶאֱמַר: אל תקרי מְחַלְלֶךָ [יוצרך], אלא מְחַלְלֶךָ. שמהלך על תוֹשִׁיְתֶךָ ללמוד עד תָּשִׁי כי לכך יצרך א-ל מְחַלְלֶךָ.

לעומקו של מקרא משפטים

אם בַּגִּפּוֹ יָבֵא בזה העולם, לבדו, ללא התורה שנקראת לַיְנִית חֵן, בַּגִּפּוֹ יֵצֵא, שאם אינה מלווה לו לאדם בעוה"ז, גם לא תלווהו לעוה"ב.

ולעומת זאת, אִם בַּעַל אִשָּׁה הוּא, שהתורה נקראת ארוסתו כדאמרו (דברים לג-ד), תוֹרָה צְוֶה-לָנוּ מֹשֶׁה מוֹרְשָׁה וגו', אל תקרי מוֹרְשָׁה אלא מאורסה (פסחים מט:), וכדברי המדרש רבה לסדר תרומה פרשה לג, אל תהי קורא מוֹרְשָׁה אֶלָּא מְאָרְסָה, מִלְּמַד שֶׁהַתּוֹרָה אַרוּסָה לַיִשְׂרָאֵל.

כִּי תִקְנֶה עֶבֶד עִבְרִי יָשׁוּ שָׁנִים יַעֲבֹד.

על דרך הרמז תרמוז הפרשה על ימי ספירת העומר הכנה למתן תורה. בין פסח לעצרת, שבעה שבועות, שהן ראשי תיבות ש"ש, יַעֲבֹד כדי להלבין עוונותיו וחטאיו כשלג ילבינו ובשביעית כלומר ובשבועות יצא לחפשי חנם במתן תורה ובקבלת התורה. ככתוב אם יהיו חטאיכם כשנים, כשלג לבינו. וידרש בו הכי: אם יהיו חטאיכם, מלשון התחטאות והזדככות, כשנים, כש"ש שנים שהם

כִּי תִקְנֶה עֶבֶד עִבְרִי יָשׁוּ שָׁנִים יַעֲבֹד וּבְשִׁבְעַת יָצֵא לְחֻפְשֵׁי חָנָם. (כא,ב).

כִּי תִקְנֶה. כאשר תקנה את התורה הקדושה בַּמ"ח קניני התורה, אז תגיע לדרגת עֶבֶד ה' כאברהם העִבְרִי.

יָשׁוּ שָׁנִים יַעֲבֹד. יתיגע בלימוד התורה וּבְשִׁבְעַת יחזור על לימודו. ובוה יצא לְחֻפְשֵׁי שאין לך בן חורין אלא מי שעוסק בתורה. חָנָם. מלשון חן. ככתוב וְלַעֲנוּיִם יָתֵן חֵן (משלי ג, לד'). וכן הוא אומר שְׂכָל טוֹב יָתֵן חֵן (משלי י"ג, ט"ו). וכאמרו, שהיותם בני חורין זה החן שלהם, של תלמידי חכמים.. זה חָנָם.

ובאשר המילה לְחֻפְשֵׁי מוטעמת בטיפחא, שהיא הפסקה קלה, לכן אפשר לדרוש את המילה חָנָם בפני עצמה.

וכן יִדְרֹשׁ חָנָם כמין חומר, והוא ר"ת: חכמתו נפשו מאירה. שאור פניהם של ת"ח, זה הוא החן שלהם. זה הוא חָנָם. ככתוב חֻכְמַת אָדָם תָּאִיר פָּנָיו (קהלת,ח,א).

לעומקו של מקרא משפטים

ודרשו בגמרא (סוטה כא.) בהתהלךך תנחה אותך זה העוה"ז בשכבך תשמור עליך זו מיתה והקיצות היא תשיחך לעתיד לבא.

ועוד י"ל וינצאה אשתו עמו, כמובא במדרש רבה (כי תצא), מהו שכתוב **כי לנית חן**, אמר רבי פינחס בר חמא **לכל מקום שפלה המצוות מלכות אותה**, (דברים כב, ח): **פי תבנה בית קדש ועשית מעקה לגגה**. אם עשית לה דלת המצוות מלכות אותה, (דברים ו, ט): **וכתבתם על מזוזות ביתה**, **ועוד שם**, אפלו לא היית עוסק בדבר אלא מהלך בדירה, המצוות מלכות אותה, מנין, שנאמר: **פי קרא קן צפור לפניה**.

ויש לומר שכך גם מצנת לימוד התורה, שבכל עת ירחשון שפתיו דברי תורה. וזה הלנית חן שלו. **ואף גם לעת מנוחתו**, יהיו שפתיו דובבות עת יזכירו תורתו משמו.

אם-אדניו זה הקב"ה, **יתן-לו אשה** יתן לו חלקו בתורה, אך **מבלי להתיגע בה**, לא יוכל לקנותה, **וילדה-לו בנים או בנות**, אלו החידושים שנתחדשו לו בה ללא יגיעה, **האשה וילדיה תהיה לאדנייה**,

בשבועה שבועות כנ"ל, כשג ילבינו בחג השבועות.

ובצאתו לחרות תצא אשתו עמו כפי שאמרו **נשים במאי זכין** על שזכתה לו בחרותו בתורה על כן תצא עמו לחירות. ואם אמר יאמר העבד אהבתי וכו', וכולם אהובים כולם ברורים כולם גבורים, על זה נאמר **והגישו** שיהיה יכול **לגשת עד כסא הכבוד** ויזכה לו ולביתו לחיי העולם הבא. **שהרציעה במרצע** היא החיבור היותר גדול שיש לאדם ולנשמתו עם בוראו. וכמובא לקמן.

ועוד, אז"ן הוא אותיות ח"ן. ולענוים יתן ח"ן. ויזכה לחן ולחסד ולרחמים בארץ התחתונה ובארץ העליונה, בעולם הזה ובעולם הבא.

וינצאה אשתו עמו (כא, ג).

וינצאה אשתו עמו. לעת פקודה, כשיגיע זמנו לצאת נשמתו, **וינצאה אשתו שהיא תורתו**, ותלנהו גם בעולם הבא ככתוב במשלי (ו, כב') **בהתהלךך | מנחה אתך בשכבך** **תשמר עליך והקיצות היא תשיחך**

לעומקו של מקרא משפטים

וְהִגִּישׁוּ אֲדֹנָיו זֶה הַקַּב"ה אֵל
הָאֱלֹהִים לְשׁוֹן חֲשִׁיבוֹת הוּא. ויהיה
שכרו מושלם לעלות במעלות התורה,
באשר נחשב הוא אצל אדונו. וכמו
שנאמר בתהלים: וְתִתְּסַרְהוּ מִעַט

מֵאֱלֹהִים [ח,ו']

וְהִגִּישׁוּ אֲדֹנָיו אֵל-הָאֱלֹהִים
וְהִגִּישׁוּ אֵל-הַדָּלָת [כא,ו'] והגישו
והגישו תרי זימנא למה לי. שהמילה
וְהִגִּישׁוּ תִּוְרָה על תוקף המעשה. כמו
ויגש אליו יהודה. ותחזור המילה
פעמיים ללמד על משנה תוקף.

ובא ללמד שצריך לגשת ללימוד
התורה בכל תוקף עוז אהבתו, לכבוש
הסוגיות ולחרוש קרקע הטרשים
ולהפריח הניצנים וללבלב הפרחים
ולהשקות הצמחים ולקטוף הפירות מן
העצים.

וכפי שאמרו [ברכות לב:] ת"ר
ארבעה צריכין חזוק ואלו הן תורה
ומעשים טובים תפלה ודרך ארץ.
והיינו דכתיב והגישו. לשון חיזוק.

ועוד י"ל, והגישו והגישו תרי
זימני. הראשון לשון גדולה וחשיבות,
והשני לשון הכנעה ושפלות, שלא
תזוח דעתו. שהתורה לא תמצא במי

תחזור התורה וחידושיו למי שנתנה,
ולא תִלְוְהוּ כנ"ל, לא בעולם הזה ולא
בעולם הבא. וְהוּא יֵצֵא בְּגִפּוֹ, וכשם
שבא כך יצא. שעיקר הלימוד הוא זה
הבא מתוך יגיעה ועמל.

וְאִם-אָמַר יֹאמַר הַעֲבֹד אֶהְבֵּתִי
אֶת-אֲדֹנָי אֶת-אִשְׁתִּי וְאֶת-בְּנֵי לֵא
אֵצְא חֲפְשִׁי: (כא,ה')

עד כאן רמז הכתוב על לימוד התורה
מיראה. ועתה ידבר על לימוד התורה
מאהבה.

וְאִם-אָמַר יֹאמַר הַעֲבֹד, והיינו
אמירה רכה, שיוורה על לימוד התורה
מאהבה. ועוד שמפרש הוא בשפתיו
אֶהְבֵּתִי אֶת-אֲדֹנָי זֶה הַקַּב"ה, אֶת-
אִשְׁתִּי זו התורה הקדושה וְאֶת בְּנֵי
אלו החידושי תורה שזיכהו האדון
בעמל תורתו.

לֹא אֵצְא חֲפְשִׁי. המלה אֵצְא
מוטעמת בטיפחא, שהיא מעין הפסקה
קלה, ולכן אינה בהכרח מחוברת עם
המילה שאחריה חֲפְשִׁי. ולכן מובנו
יהיה בפני עצמו. לֹא אֵצְא מלימוד
התורה, אלא אמשך לעסוק בה, ואז
אהיה חֲפְשִׁי, שאין בן חורין אלא מי
שעוסק בתורה.

לעומקו של מקרא משפטים

והשני כנגד המזווה אשר קבועה ועומדת. והיינו שיבדוק עצמו אם מתקרב הוא אל לימוד התורה בקביעות, כמזווה הקבועה ועומדת, או כדלת הנסגרת ונפתחת ואינה קביעה כל כך.

ואשר על כן הרציעה שבאה לקשרו ולקבעו אצל הקב"ה, תהיה מחד כנגד הדלת שאינה קבועה כל כך ומאידך כנגד המזווה דקביעה וקיימא. כדי שיתקיים בו וְעָבְדוּ לְעֵלָם.

דרשת

אזנו במרצע לעניין לימוד בהברותא

לעומקו של מקרא יש לעיין בנושא המרצע והאוזן. שהמרצע בא לקבוע את העבד ולקשרו אל אדונו, הוא בוראו. כרצועה של תפילין אשר בה נקשר המניח אל אשר צָנְהוּ לְהַנִּיחַ. תפילין. פעולה גשמית של קשירה, הקושרת את האדם גם רוחנית, כעין ונפשו קשורה בנפשו.

שהוא בעל גאווה. לכן נאמר וְהִגִּישׁוּ אֶל-הַדָּלֶת, והוא לשון דְּלוּת ושפלות.

ועוד יש לומר, אֶל-הַדָּלֶת, אל שומר הפתח אשר בדלת, כשומר הפתח שהציב רבן גמליאל בפתח בית המדרש לבדוק את התלמיד אם תוכו כברו. ואם לאו, לא יכניסו. (ברכות, כח.). ורצה לומר שיהיה הוא שומר הפתח, ויבדוק את עצמו בכל עת האם תוכו כברו. שאם לאו, לא יוכל לקנות תורתו.

ואמר עוד אִן אֶל הַמְּזוּזָה, לקבל על עצמו מלכות שמים בלימודו. ונסמכה מזווה אל הדלת, ללמד שירצע במעומד, והיינו שיזכור בעת לימודו את מעמד הר סיני. וכפי שהיה בזיע ביראה וברטט ואימה. כן יוסיף וְרָאָה על אהבתו, ולא תזוח דעתו.

והגישו אֶל-הַדָּלֶת אִן אֶל הַמְּזוּזָה. (כא,ו')

הזכיר הכתוב גם דלת וגם מזווה, להקיש משניהם על דרך הלימוד. שיש כנגדם שני סוגי לימוד. האחד כנגד דלת, שאינה קבועה במקומה כל כך. אלא נפתחת ונסגרת נטרקת וננעלת,

לעומקו של מקרא משפטים

הנצרכת בלימוד. ומתוך שתהיה ההקשבה ל"נדברו" בין איש לרעהו, כן יתקיים בהם **וַיִּקְשָׁב ה' אִישׁ אֶל-רֵעֵהוּ.**

או כלך לדרך זו, מתוך שהם יראי ה', יודעים הם ש"וַיִּקְשָׁב ה'", ולכן גם הם מקיימים **וַיִּקְשָׁב אִישׁ אֶל-רֵעֵהוּ.**

ויש לשאול, מדוע כתב ויקשב וישמע. אם הקשיב ודאי שמע. שהרי הקשבה היא פעולה יותר חזקה משמיעה. אלא לומר לך, ויקשב ה' ללימודם, וישמע כיצד הם מקשיבים זה לזה. וזה שאמר **וַיִּקְשָׁב ה' וַיִּשְׁמָע וַיִּקְשָׁב ה' וַיִּשְׁמָע** על מה שמע לפניו. כיצד ת"ח מקשיבים זה לזה.

ואשר על כן ידרש לענין זה הפסוק בשיר השירים ת, יג', **הַיּוֹשֶׁבֶת בַּגְּנִים תִּבְרִים מִקְשִׁיבִים לְקוֹלָךְ הַשְּׂמִיעֵנִי:**

היושבת בגנים, כנסת ישראל היושבת על דברי תורה המגינים על

כן המרצע המחבר את אזנו ששמעה על הר סיני אנכי ה' אלקיך, אל אנכי ה' אלקיך.

אזנ"ו, הוא כעין נוטריקון למלים **אָז וַיִּקְשָׁב ה' וַיִּשְׁמָע וַיִּקְשָׁב ה' וַיִּשְׁמָע וַיִּקְשָׁב ה' וַיִּשְׁמָע** (מלאכי ג, טז) שמפסוק זה לומדת הגמרא ששנים יושבים ולומדים שכינה עמהם. שנאמר **אִישׁ אֶל-רֵעֵהוּ וַיִּקְשָׁב ה' וַיִּשְׁמָע**. ודבריהם נכתבים בספר הזכרונות.

ולעומקו של מקרא יש לומר שנתן כאן הפסוק רמז והזרכה לדרך הלימוד **בַּחֲבֵרוֹתָא**. והיא **הקשבה**. שעיקר הלימוד בחברותא שהאחד יקשיב לסברותיו של חבירו, ויתן בהם טעם לכאן או לכאן. ולזה רמזו הכתוב **אָז וַיִּקְשָׁב ה' וַיִּשְׁמָע וַיִּקְשָׁב ה' וַיִּשְׁמָע**.

לומר לך שלא רק נדברו היא הפעולה הנצרכת בלימוד, אלא **ההקשבה** ל"נדברו" היא הפעולה

לעומקו של מקרא משפטים

כבתחילה נוח לו שימות,
וההקשבה לחברותא הוא הכבוד
שיכול לתת לו בלימודו. והוא כבוד
המקום ב"ה. ולא עוד אלא
שממילא רווחא שמעתא.

ואשר על כל הנ"ל יובן אמרו
אז. מאי אז, אז מלשון האזנה
והקשבה. אז נדברו ויקשב.

המרצע והדלת

במַרְצֵעַ. יש במילה זו כנוטריקון
לחושיו ולאבריו של האדם. כיצד:

מ: מ"ם הם שפתיו שאמירת
המ"ם במוצא שפתיו.

ר: ריש הוא ראשו, וגם חוש
ריחו.

צ: צדי"ק הוא לבו, שְׁכָן בלבו יחליט
האדם אם צדיק הוא אם לאו.

ע: עי"ן היא עינו,

אזנו היא שמיעתו. וכונתו בזה
שבמרצע אחד וברציעה אחת הוא
נקשר עם כל חושיו ואבריו אל אדונו
וְעָבְדוּ לְעֵלָם.

לומדיהם, השמיעיני כיצד חברים
מקשיבים זה לזה לקולך, לקול
תלמודך.

כדאמר ר' ירמיה אמר ריש לקיש
[שבת סג.] שני תלמידי חכמים
הנוחין זה לזה בהלכה הקדוש
ברוך הוא מקשיב להן שנאמר אז
נדברו וגו' ויקשב ה'.

ולהאיר פינה יקרה זו ביתר שאת,
י"ל שְׁיָאִים הדברים לריש לקיש
לאמרם, שכן היה בינו לבין ר'
יוחנן, שהקשו ותירצו זה לזה בכ"ד
קושיות וכ"ד תירוצים על כל דבר
ודבר וכו' כמבואר בבבא מציעא
פד. וממילא רווחא שמעתא.
ומאותו יום מר ונמהר כמבואר שם
שנפרצה חומת ההקשבה ביניהם,
התפרקה החבילה. ונח נפשיה
דר"ל, ונח נפשיה דר"י.

ושמא י"ל מה שאמרו בתענית
כג. או חברותא או מיתותא גם
מתכוון לזה. שאם אין הקשבה
לחברותא ממילא אין חברותא אלא
מיתותא. וכרש"י שם אם אין
חבריו של אדם נוהגין בו כבוד

לעומקו של מקרא משפטים

בפר' בשלח באריכות, וכשם שאומרים בהושענות **אני** והו **הושיעה נא**, והיא המידה של **השגחה פרטית** של מידת המלכות בארץ. והיא היוצאת מתוך שם **א'ד'נ'י'**.

וזה שאמר **הלל** הנשיא בשמחת בית השואבה: אם **אני** כאן **הכל** כאן. וכי יעלה על הדעת שכן אמר **הלל** הענוותן הממשיך את ענוותנותו של משה רבנו הענו מכל האדם אשר על פני האדמה, אלא ודאי כוונתו בזה לומר, אם **א'ד'נ'י'** כאן **הכל** כאן.

וכן תמצא בשער א' של שערי אורה לר' יוסף ג'יקיטאלי, שמידת **אדנ'י** הנקראת **אני**, נקראת **כל**. וזה שאמר אם **א'נ'י'** כאן **הכל** כאן. היא מידת ההשגחה הפרטית והכללית של מידת המלכות.

ואשר על כן פותחים את תפילת י"ח בשם **א'ד'נ'י'**, **אדנ'י** שפתי תפתח ופי יגיד תהלתך.

כי התפילה תעלה משערי המלכות אל רום הכתר העליון ובדרך של רצוא ושוב תחזור בשים שלום אל היסוד, ובכך תוריד את כל שפע העולמות **חזרה אל המלכות** באומרו יהיו לרצון

ובפשט הדברים נקשר לאדונו בשר ודם. אך **לעומקם של דברים**, בעצם קיום מצות הרציעה, נקשר הוא **לאדון העולם** אשר צוה על הרציעה.

ועל דרך הצח יש לומר, שציוה הקב"ה על הרציעה **בְּדִלְתָּ**, לקשור את האדם אל האות **דְל"ת** **שְׁבִשֵׁם אדנ'י**. שבמקום לראות טובת עצמו, הוא ה"אני", [כלומר א'ד'נ'י' בלי ד'] יראה טובת הטוב והמטיב שהוא **אנ'י בתוספת דל"ת**. והיינו **א'ד'נ'י**.

ועל דרך המוסר, מידת **האדנות** (א'ד'נ'י) היא מידת **המלכות**. ציוה הבורא ית' לרצוע את העֶבֶד אל הדלת לחבר את ה"אני" את האדם עם **הד'**, עם מלכו של עולם, עם מלכותו ית', תחת אשר בקש לעצמו אדון בשר ודם.

ועל דרך הסוד יש לומר שמידת **אני** היא התגלות **בפועל** של מידת **א'ד'נ'י'**,

שכן **אני** הוא אחד מע"ב שמות השם, הוא השם ה-כ"ו היוצא משלשת הפסוקים של ויסע ויבא ויט שבפרשת בשלח [שמות יד, יט-כא] בשיטה של שנים ביושר ואחד בהיפוך, כמובא

לעומקו של מקרא משפטים

נקרא עקירת רגליו, שכן בזה סיים את תחנוניו. [ברכות כט: ורש"י שם ד"ה תחנונים]. ולהלכה, לפי שיטה זו, אם נזכר שטעה אחרי פסוק זה, אפילו לא עקר רגליו בפועל, צריך לחזור לראש התפילה. כי פסוק זה לאחר התחנונים נחשב כעקירת רגליו מן התפילה.

השיטה השניה, לומר פסוק זה פעמים. פעם ראשונה לאחר שים שלום ולפני התחנונים, ופעם שניה בסוף התחנונים.

לשיטה זו, בפעם הראשונה כשאומר יהיו לרצון לפני התחנונים, אין הפסוק הזה נחשב כעקירת רגליו, שהרי עומד הוא להיות עסוק עכשיו באמירת תחנונים שהם המשך לתפילה. וכאמרו: מה שעומד אני לומר עכשיו בתחנונים, יהיו נא לרצון. ולכן אינו נחשב כעקירת רגליו. ולכן אם נזכר באמצע התחנונים שטעה באמצע שמונה עשרה טעות שמחייבת לחזור, לא צריך לחזור לראש התפילה אלא רק למקום שטעה. כי עדיין עוסק הוא בתפילה.

ובזה מצאנו מנוחה בשאלת הגמרא [ברכות ט:] מכדי האי יהיו לרצון אמרי פי, משמע לבסוף ומשמע מעיקרא

אמרי פי והגיון לבי לפניך י'ה'ו"ה צורי וגואלי. היא הופעת שם ה' במידת המלכות.

ולהאיר בזה, ההבדל בין הופעת המלכות בא'ד'נ'י והופעתה בהוי"ה. שאדנות הוא הופעה של המלכות בדין. והוי"ה היא שם של הופעת ספירת המלכות ברחמים. ובשני השמות תופיע מידת המלכות. אלא שבפתחת העמידה אנו מתפללים במידת הדין לפני המקום ב"ה כאמרו ויעמוד פינחס ויפלל, והוא במידת א'ד'נ'י, כעומד למשפט. ובסוף התפילה כאשר זכינו להורדת שפע הרחמים שבעולמות הרי מתקבלת התפילה בשם הוי"ה שבמלכות, היא מידת הרחמים, באומרנו [תהלים יט, טו'] יְהִי לְרָצוֹן | אֱמֶר־יָי וְיִהְיֶה לְפִי לְפָנֶיךָ יְהוָה צוּרִי וְגֹאֲלִי.

ובשימת לב, יש שתי שיטות [וכל אחד לפי מנהגו] בעניין אמירת ה"יהיו לרצון שבסוף שמונה עשרה. השיטה האחת, לומר פסוק זה בסוף התחנונים, ואז אומרו המתפלל רק פעם אחת, ובזה למעשה סיים את תפילת העמידה. כאמרו: מה שהתפללתי [עם התחנונים] עד עתה, יהיו נא לרצון. לשיטה זאת, פסוק זה

לעומקו של מקרא משפטים

התחנונים. ובזה מקיימים **משמע** **לבסוף**, ומשמע **מעיקרא**. **משמע** **לבסוף**, [לסוף התחנונים שבסוף התפילה], ומשמע **מעיקרא דבעינא** **למימר** [בתחילת התחנונים שברצוננו לומר בסוף התפילה].

ובחזרה לעניינינו, על דרך הסוד: הופעת ה' בסיום התפילה באמרנו **יְהִי לְרָצוֹן | אֲמַר־יָי וְהִגִּינוּ לַיָּי לְפָנֶיךָ יְהוָה צוּרֵי נְגַאֲלֵי, הִיא הוֹפֵעַת ה'** **בספירת המלכות.** והיא כעין סיכום הורדת השפע של עשר הספירות בשמונה עשרה. שכן כל ברכות שמונה עשרה שהן תשע עשרה הברכות עם ברכת למלשינים, **אין בהן ספירת המלכות עד אותו פסוק.** ורק בפסוק זה יורד השפע של עשר ספירות אל ספירת המלכות ברחמים של שם הוי"ה.

וכגון:

מגן אברהם = ספירת **חכמה**

מחיה המתים = ספירת **בינה**

האל הקדוש = ספירת **דעת**

אתה חונן = ספירת **חכמה**

השיבנו = ספירת **בינה**

סלח לנו = ספירת **חסד**

גואל ישראל = ספירת **גבורה**

דבעינא למימר פירושו: **הרי יהיו לרצון** משמעות כפולה לו, משמע **לבסוף** מה **שהתפללנו** יהיו לרצון, ומשמע **מעיקרא** כלומר **מתחילה**, מה שאנו **רוצים** לומר **מעתה** שיהיו לרצון,

ולכן שואלת הגמרא: אם כן, מה הטעם שתקנוהו רבנן **לאחר** י"ח ברכות, **לימרו מעיקרא**, שיאמרוהו **בתחילת** שמונה עשרה! [במקום ה' שפתי תפתח]! תירץ ר' יהודה בריה דר' שמעון בן פזי הואיל ולא אמרו דוד [בתהלים] אלא **לאחר** י"ח פרשיות [סוף פרק י"ט בתהלים], לפיכך תקינו רבנן **לאחר** י"ח ברכות.

ואשר על כן, בשיטה שניה זו שאנו אומרים **פעמים** יהיו לרצון, אחת לפני התחנונים ואחת **לאחר** התחנונים, בזה מצאנו מנוחה לשאלת הגמרא ולתירוצה:

מכיון שתיקנו לומר יהיו לרצון **בסוף התפילה** כדוד המלך שאמרו בסוף י"ח פרקים [שהם י"ט פרקים], אף אנו אומרים אותו **בסוף התפילה.**

אלא שלעניין ה"הווא אמינא" שהפסוק מתאים לאמרו גם **בתחילה**, יש אומרים אותו - לשיטה זאת - גם **בראש התחנונים** וגם **לאחר**

לעומקו של מקרא משפטים

[בראשית ויצא, כח, יב'] עד שמגיעים חזרה להיות מוצבים ארצה עם שפע הברכה מן השמים המשתלשלת דרך עשר הספירות הקדושות, לקיים **עלים וְיִרְדִּים בּוֹ**.

ואשר על כן, הרציעה בְּדִלְתָּ, היא הרציעה בְּדִלְתָּ שבמילה א'ד'נ'י, היא חיבור העבד אל בוראו במידת היראה, **כבתחילת** שמונה עשרה באמירת **אדנ'י** שפתי תפתח, וכשהאני של העבד מתחבר עם האני של מידת ההשגחה שבמלכות שבבחינת הרחמים והאהבה, בזה מסיים העבד את תפילתו והופך מעבד להיות **בן אהוב** במידת האהבה של **ספירת המלכות** השופעת רחמים, באומרו בסוף תפילתו יהיו לרצון אמרי פי והגיון לבי לפניך **יהו'ה** צורי וגואלי.

סוד רציעת העבד בדלת על פי ההפטרה לפרשת שקלים

[בשנה שאינה מעוברת]

וַיִּקַּב אֶת-הַשָּׁמַיִם - וַיִּקַּב חָרָב בְּדִלְתָּו

רפאנו = ספירת **תפארת**

ברכת השנים = ספירת **נצח**

מקבץ נדחים = ספירת **הוד**

השיבה שופטינו = ספירת **יסוד**

ברכת המינים = ספירת **כתר**

על הצדיקים = ספירת **יסוד**

בונה ירושלים = ספירת **הוד**

מצמיח ישועה = ספירת **נצח**

שומע תפילה = שם קיבול תפילות

[**יהו'ה** ואינו בחשבון הספירות]

רצה = ספירת **נצח**

מודים = ספירת **הוד**

שים שלום = ספירת **יסוד**

יְהִי לְרָצוֹן | אֲמַרְי-פִּי וְהִגִּינוּ לִבִּי לְפָנֶיךָ

יהו'ה צורי וגואלי = ספירת **המלכות**.

ולשיטה שניה שבה מופיע הפסוק פעמיים, הרי פעם ראשונה לפני התחנונים הוא חיבור עם שים שלום **יסוד-מלכות**, ופעם שניה **לאחר** התחנונים הוא ספירת **המלכות עצמה**.

ובשימת לב, בכל השמונה עשרה - תשע עשרה ברכות, יש **סדר עולה** ויורד **מבחינת הספירות**, הלוך חזור והוא כעין **רצוא ושוב** של עבודת המלאכים, שכן בעמדנו בתפילה הרינו כמלאכים, העולים ויורדים בסולם התפילה כבסולם חלום יעקב,

לעומקו של מקרא משפטים

שתים רעות עשה המקלל:

א, וַיִּקְבַּח לַשּׁוֹן קַלְלָהּ

ב, וַיִּקְבַּח לַשּׁוֹן מִבְּרִיז בְּרִזָּא, הַיֵּינוּ נִקְבַּח.

שכשם שיש איסור קללה כן יש

איסור עשיית נקב בקלף בשם השם,

מדין לא תעשון כן להשם אלקיכם.

והביא בעל הטורים ראייה לדבריו

מהפטרת שקלים: וַיִּקָּח יְהוֹנָדָע הַכֹּהֵן

אַרְזוֹן אֶחָד וַיִּקְבַּח חָר בְּדִלְתּוֹ.

וכן פירש רש"י שם בסנהדרין נו.

מִבְּרִיז. שלא לתחוב סכין לדקור נקב

בשם הכתוב בקלף.

ועל דרך הצח,

ולעומקו של מקרא יש לומר דכוונת

בעל הטורים באומרם וַיִּקְבַּח חָר בְּדִלְתּוֹ,

היינו באות דלת שבשם השם. כזה:

ד ד

ועל ידי כך הוא הופכה לאות ריש

והריהו כמקלל.

וביתר פירוט: כדאמרו לר"מ הַזֶּהר

בני במלאכתך [מלאכת הסופרות] כי

מלאכתך מלאכת שמים היא, שלא

מובא ע"י בעל הטורים בעניין נוקב

שם ה' בפרשת אמר: וַיִּקְבַּח בֶּן-הָאִשָּׁה

הַיִּשְׂרָאֵלִית אֶת-הַשֵּׁם וַיִּקְלַל, ומובא

במלכים ב', פרק יב, פס' י' בהפטרה

לפרשת שקלים: וַיִּקָּח יְהוֹנָדָע הַכֹּהֵן

אַרְזוֹן אֶחָד וַיִּקְבַּח חָר בְּדִלְתּוֹ וגו' וְנָתַנוּ-

שְׁמָה הַכֹּהֲנִים שְׁמֵרֵי הַסֵּף אֶת-כָּל-הַכֶּסֶף

הַמּוֹבָא בֵּית-ה'[:

וַיִּקְבַּח חָר בְּדִלְתּוֹ מִפְּרֵשׁ הַרְלַב"ג.

הנה דרך החזר היו משליכין שם הכסף

והיה בדלת שהיא מְכֻסָּה הארון כדי

שלא יוכל אחד לקחת ממנו בזולת

פתיחת הארון.

ובעל הטורים הביא בפרשת אמור,

(ויקרא כד, יא) על הפסוק וַיִּקְבַּח בֶּן-

הָאִשָּׁה הַיִּשְׂרָאֵלִית אֶת-הַשֵּׁם וַיִּקְלַל,

שפעמיים מופיעה המילה וַיִּקְבַּח

במסורה: וזה לשונו:

וַיִּקְבַּח. ב' במסורה, מתרי לישני [משתי

לשונות],

וַיִּקְבַּח את השם, לשון קְלָלָהּ,

וַיִּקְבַּח חזר בדלתו, לשון נִקְבַּח.

והיינו דאיתא בסנהדרין נו. דְּבְרֵיזֵיהּ

מִבְּרִיז. מלמד ששתים רעות עשה.

עד כאן לשון בעל הטורים. וסתם בעל

הטורים ולא פירש.

ובביאור פשט דבריו יש לומר:

לעומקו של מקרא משפטים

ועוד רמז יש כאן על כוונת התפילה היא **הַדְּלָת** לשער קיבול התפילות, היא **הַדְּלָת** שבשם השם, שבה הוא פותח את תפילת העמידה באומרו **אדני**, שפתי תפתח וכו'.

ובזה הוא ממליך את הקב"ה עליו, שכן ספירת **המלכות** בשם **אדני** תְּכוּנָה.

ועוד י"ל על דרך הצח ולשון נופל על לשון, **רציעה היא לשון עצירה**. שעל ידי **הרציעה** העבד מקיים **עצירה**, לעצור ולהתבונן על דביקותו בשכינה הק', והיא היא **ההערצה** שאומר בקדושה **נעריצך**, ופירושה **נושיבך ונמליכך** כביכול על כסא המלכות, וכאומר נקדישך ונעריצך.

ועל דרך המוסר גַּמְר, שראוי לכל אשר בשם עבד ה' יכונה, לרצוע אזנו אל **הדלת שבאדנות**, ולומר אהבתי את אדוני הוא הקב"ה, את אשתי היא התורה הקדושה ואת ילדי הם המעשים טובים שלו, ובכללם מעשה הצדקה שלו **בנתינת השקלים** לכבוד השם. לא אצא חופשי אלא אהיה **עבד עולם** לבורא עולם.

תהפוך הדל"ת לרי"ש בפסוק "שמע ישראל ה' אלקינו ה' אחד",
וכן הַנְּהַר שלא להפוך את האות **ריש** לדלת בפסוק "לא תשתחוה לאל אחר".

ואשר על כן, במסורה שתי האותיות האלו נכתבות בגדול, שלא נחליף זו עם זו.

ועל פי הדברים האלה יובן סוד רציעת העבד אל הַדְּלָת. שהעבד החליף אדון הכל באדון בשר ודם, וכביכול התנתק מבוראו, והפך **הדלת לריש** ולכן צריך לחברו ולהדביקו חזרה להיות מהדבקים בה', ולהפוך **הריש לדלת**.

וציוותה התורה לרצוע אל הַדְּלָת, היא **הַדְּלָת** של **אדנות**. וזה סוד ויקוב חור **בדלתו**. וכנגד מה שעשה נִיָּקָב, יעשה עתה יבק (חילוף אותיות יקב) על ידי רציעה זאת, שהוא ר"ת יחוד **ברכה וקדושה**. והוא חיבור האדם אל קונו, (וכגון רצועה של תפילין שאדם קושר בה את עצמו אל רבונו).

לעומקו של מקרא משפטים

כנאמר לעיל, שהאני של העבד מתקשר לד' של האדון, ובזה הוא מגלה את אלהותו והשגחתו עליו, להשפיע עליו משפע האני של א'ד'ני. והם הם הדברים הרמוזים ברציעת האזן לדלת, להחזיר את העבד לשמיעת האזן של ההתגלות בהר סיני.

ובשימת לב, בתפילת שחרית של שבת, הברכה האמצעית **אינה** פותחת ב"אתה" אלא בישמח משה, וההסבר לכך הוא שקדושת שחרית של שבת **נמשכת** מקדושת כניסת השבת, ומה שנאמר בברכה אמצעית בכניסת השבת **אתה קדשת**, נותן כח גם לברכה האמצעית של שחרית לומר **ישמח משה** במקום **אתה שמחת**.

וכן במנחה של שבת, אפשר היה להמשיך את מידת ה**אתה קדשת** של ליל שבת, בלא להזכיר שוב את מידת ה**אתה**, אלא משום ההפסקה בהזכרת **אתה** בשחרית, מזכירים פעם נוספת **אתה** כחוזר על הראשונות, ולכן תקנו לומר **אתה אחד**, לומר שהכל **מידה אחת של אתה**.

אמנם באומרו אתה קראת לדעת, כשהאות 'ה' בקמץ, [דברים ז, לה']

עוד בעניין זה, מובא בשערי אורה, על ג' הבחינות של תפילת העמידה, ג' ראשונות וג' אחרונות ו"ג בקשות בתווך, ובשבת ויו"ט ברכה אחת אמצעית, שהן ג' בחינות של תפילה בגשתנו אל הקדש. **ג' ראשונות** הן כנגד מידת הקב"ה הנקראת **אני**, וכמבואר לעיל. כאשר הפתיחה א'ד'ני שהיא מידת האני היא הכח המניע לג' ראשונות.

הבחינה השנייה כנגד ברכות אמצעיות (או לחילופין ברכה אחת אמצעית בשבת ויו"ט) היא כנגד מידת **אתה**, שבזו המידה הקב"ה כביכול ממציא עצמו אלינו ובה אנו מבקשים ממנו בקשותינו, ועל כן היא נפתחת במילה אתה. **אתה חונן** וכו'. ופתיחה במידת **אתה** נותנת כח לכל הברכות האמצעיות.

הבחינה השלישית היא מידת **הוא** והיא המסיימת את תפילת העמידה והיא הבחינה של ג' אחרונות. ומודגשת בייחוד בברכת מודים, שאתה **הוא** וגו'.

וכל ג' הבחינות הנ"ל הן מכח היות העבד מחובר ומקושר לד' שבאדונו.

לעומקו של מקרא משפטים

האני של הקב"ה, והוא סוד הרציעה בד' של האני ועל ידי כך מתקיים בעבד ה' 'נַעֲבָדְךָ לְעֹלָם' (שמות כא ו).

וְכִי-יִמְכַר אִישׁ אֶת-בְּתוּלָתוֹ לְאִמָּה לֹא תִצָּא מִבְּתוּלָתוֹ הַעֲבָדִים (כא, ז')

לעומקו של מקרא, על דרך הדרש והרמז, ירמוז פסוק זה על תפקיד הנשמה בגופו של האדם. וְכִי-יִמְכַר אִישׁ, אין איש אלא הקב"ה, ככתוב בשירת הים (טו, ג') ה' אִישׁ מִלְחָמָה וגו'. אֶת-בְּתוּלָתוֹ זו הנשמה החצובה מתחת כסא הכבוד. לְאִמָּה, ר"ת לאדם מן האדמה.

לֹא תִצָּא מִבְּתוּלָתוֹ הַעֲבָדִים בשן ועין, אלא כפירוש רש"י בַּשֵּׁשׁ או ביובל או בסימנין.

ולעומקו של מקרא, יוטעמו דברי הפשט ברש"י על דרך הצח:

הכוונה לעם ישראל, אתה עם ישראל, אתה הַרְאָתָ ע"י הקב"ה לדעת כי ה' הוא האלקים אין עוד מלבדו.

אך בשימת לב גם כאן חבוייה מידת האתה של הקב"ה. שכן אתה - עם ישראל - הַרְאָתָ מִכַּח שֶהֵקֵב"ה הַרְאָתָ לך. ולכן חבוייה כאן מידת המקום ב"ה של אתה הַרְאָתָ בסגול. וכאומר: אתה [ישראל] הַרְאָתָ כִּי אַתָּה ה' הַרְאִיתָ. והם הם הדברים האמורים בעניין של אני אתה הוא כשהד' של האדנות חבוייה בתוך ה'אני'. והיא היא הרציעה בדלת, להיות מחובר אל האני של הקב"ה.

ועל פי זה יובנו דברי הלל הענוותן שאמר בשמחת בית השואבה [סוכה נג.]: אם אני כאן הכל כאן. שכוונתו היתה לומר אני כשם אדני ולא כלפי עצמו.

וכן על דרך הסוד יבואר על פי ע"ב שמות של שירת הים היוצאים מפסוקים של ויסע ויבא ויט [שמות יד, יט-כא] שאחד השמות של הופעת ה' בעולם היא 'אני' וכמובא במסכת סוכה [מה.ובמשנה ה פרק ד שם] שהיו אומרים אני והו הושיעה נא. והוא החיבור של האני של האדם עם

לעומקו של מקרא משפטים

ראויה לצאת מן הגוף ולשוב לכור
מחצבתה, לעולם הבא.

אם-רַעַה בְּעֵינֵי אֲדֹנָיָה אֲשֶׁר-(לא)
לֹו יַעֲדָה וְהַפְּדָה לְעַם נְכָרִי לֹא-
יִמְשַׁל לְמִכְרָה בְּבִגְדוֹ-בָה (כא,ח')

ואם-לְבָנוּ יִיעֲדָנָה כְּמִשְׁפַּט הַבְּנוֹת
יַעֲשֶׂה-לָּהּ: (ט')

אם-אֲחֵרֶת יִקַּח-לֹו שְׂאֵרָה כְּסוּתָה
וְעִנְתָּהּ לֹא יִגָּרַע: (י') **ואם-שְׁלֹש-**
אֵלֶּה לֹא יַעֲשֶׂה לָּהּ וַיִּצְאָה חֲנָם אֵין
כְּסָף: (יא').

על דרך הצת, הרמז והדרש,
ירמזון אליו מלפא לשעבודה של
הנשמה הטהורה לתורה. וְכִי-יִמְכַר
אִישׁ זֶה אִדָּם מִיִּשְׂרָאֵל. אֶת-בְּתוּלוֹ זֶה
נִשְׁמָתוֹ. לְאִמָּה זֶה הַתּוֹרָה הַק' ר"ת
לאורייתא מן השמים. היא אמת הבנין.
הרי הוא בן חורין, כפי שאמרו אין לך
בן חורין אלא מי שעוסק בתורה. ולכן,
לֹא תִצָּא כְּצֵאת הָעֶבְרִיִּים, אלא יותר
ויותר ישתעבד בה.

אם-רַעַה בְּעֵינֵי אֲדֹנָיָה, אֲשֶׁר לֹא
יַעֲדָה. כתיב לֹא וקרי לֹו.

בְּשֵׁשׁ, אל תקרי **שֵׁשׁ** אלא **שֵׁשׁ,**
ככתוב (תהלים קיט,קסב) **שֵׁשׁ אֲנֹכִי**
על-אֲמַרְתָּהּ כְּמוֹצֵא שְׁלָל רָב, כאשר
אספה שלל רב של תורה ומצוות
ומעשים טובים וששה לחזור לכור
מחצבתה על-אֲמַרְתָּהּ, על פי ה',
כְּמוֹצֵא(ת) שְׁלָל רָב של תורה ומצוות
ומעשים טובים,כנ"ל.

בַּיּוֹבֵל, כאשר היא מובילה **שֵׁי**
לְמוֹרָא, ככתוב (תהלים ע"ו,יב) גָּדְרוּ
וְשָׁלְמוּ לַה' אֱלֹהֵיכֶם כָּל-סִבְיָבוּ יוֹבִילוּ
שֵׁי לְמוֹרָא. ומה הוא **השֵׁי,** שזוכה
בש"י (שלוש מאות ועשר) עולמות
הניתנים לכל צדיק וצדיק לעולם הבא.
לְמוֹרָא, לנורא תהלות. שנדרה לה'
להיות טהורה בגוף צדיק, ועתה
משלמת את נדרה, ומקבלת שֵׁי עולמות
בשכרה, ואותם היא מובילה לנורא
תהילות. כמובא במסכת עוקצין, פרק ג'
משנה יב: אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לׁוֹי,
עֲתִיד הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְהַנְחִיל לְכָל
צָדִיק וְצָדִיק שְׁלֹשׁ מֵאוֹת וְעֶשְׂרֵה
עוֹלָמוֹת, שְׁנַאֲמַר (משלי ח), לְהַנְחִיל
אֶתְּבִי יֵשׁ וְאֶצְרֵתֵיהֶם אֲמַלֵּא. יֵשׁ
בגימטרי'ה **שלוש מאות ועשר.**

בסימניו, מלשון סימן ומלשון **סיום.**
עד שתביא **סימניו שסיימה** תפקידה
כראוי, בגוף האדם בעולם הזה, ועתה

לעומקו של מקרא משפטים

טובים, וגם זה לפי מה שנגזר עליו משמים. (שבת קנו: מועד קטן כח., יבמות נ., נדרים לב.).

ועל ידי שיכיר את בא-גד שבה, ובא-גד הוא לשון בא-מזל, והיינו בְּבִגְדוֹ-בָהּ, לא-יִמְשַׁל בו יצר הרע לְמִכְרָהּ, להתנכר אליה, ולעזבה בידי אחרים. אלא יעסוק בה תדיר, יומם ולילה.

ואם-לְבָנוּ יִעֲדָנָה, כאן רמז על חינוך הבנים לתורה. ככתוב וּשְׁנֹנְתָם לְבָנֶיהָ. ויתקשר עם הפסוק דלעיל מיניה, וְהִפְדָּה. שעל ידי לימודו בתורה הוא פודה אותה מלהיות מונחת בקרן זוית. כְּמִשְׁפַּט הַבָּנוֹת יַעֲשֶׂה-לָּהּ, אל תקרי הַבָּנוֹת אלא הַבָּנוֹת. להבין בה דבר מתוך דבר, לו ולבניו, ולכן נאמר לְבָנֶיהָ, וקרי ביה להבנותיך.

אם-אֶחָת יִקַּח-לָּו, אם נֶאֱלָץ להתפרנס למִחְיָתוֹ, שְׂאֵרָה כְּסוּתָה יַעֲנִתָהּ לָא יִגְרַע. שְׂאֵרָה הוא לימוד הנגלה והפשט, כבשר הנראה לעין, כְּסוּתָהּ הוא לימוד הנסתר דרש רמז וסוד, וַעֲנִתָהּ הוא קביעת עתים ועונות לתורה, לָא יִגְרַע. ועל דרך הצח: אם לא יגרע, לא יגורו רע.

ואשר על כן ידרש לעומקו של מקרא על קניין התורה:

אֲשֶׁר לֹא יַעֲדָה. כאשר לא השיג את מה שיעד לעצמו בלימוד התורה, ככתוב לֹא יַעֲדָה, כתיב לא, אל יפל ברוחו אלא יתן בלבו כי מכל מקום לָו יַעֲדָה, תורתו שהשיג היא המיועדת לו לפי מה שחלקו לו מן השמים. לכן קרי לו.

וְהִפְדָּה. והיא פדיון נפשו. לְעַם נִכְרִי הוא יצר הרע, לא-יִמְשַׁל, לא יתן לו ממשלה בקרבו, לְמִכְרָהּ להחליף חכמת התורה בחכמות אחרות. או ירמוז לְמִכְרָהּ לעשותה קרדום לחפור בה. בְּבִגְדוֹ-בָהּ ולא יבגוד בה כי בה בא גד שלו, בה הוא מזלו, שלכל אחד מזלו שלו בתורה.

וכפי שאמרו הכל תלוי במזל אפילו ספר תורה שבהיכל [הזוה"ק נשא קל"ד]. וכמובא בתיקוני הזהר ס"ט, דף ק' והרי אין מזל (שולט) לישראל, אלא נראה הדבר כאילו תלוי במזל. והכל כפי החשבון מה שראוי לו, וכפי מה שנגזר עליו מן השמים. ואע"פ כן יכולה הגזירה (הנראית כמזל) להשתנות ע"י תפילה ומעשים

לעומקו של מקרא משפטים

היה יכול למשול במצרים על עם נכרי
בבגדו בה, אם לא היה מושל ביצרו
ובגד גם באדוניו וגם **בה**. ובגדו
בידה.

או פלף לדרך זו: לעם נכרי לא-
ימשל למכרה בבגדו-בה כל זמן
שבגדו בידה. ככתוב: וינס ויצא
החוצה תרגם אונקלוס לשוקא.
לשוק. והיינו למכרה. והשאר בגדו
בידה והיינו בבגדו-בה.

ואשר על כן, כל זמן שבגדו בה,
בידה, כלומר שעדין זכור וקשור
בזיכרונותיו לכתונת הפסים וללבושו
החיצוני, והוא נס השוקה והיינו
למכרה, לא יוכל למשול בעם נכרי,
והיינו, לעם נכרי לא-ימשל למכרה
בבגדו-בה.

ורק לאחר תיקונו, בעת אשר נאמר
ויחלף שמלותיו, רק אז יוכל למשול
בעם נכרי, כשאינ בגדו בידה. כלומר
בגדו בידו, ובגדיו הן מידותיו, ששולט
על מידותיו, ועבודתו לא עוד חיצונית
כי אם עבודה פנימית. אז ימשל לעם
נכרי.

ואם-שלוש-אלה לא יעשה לה, אם
לא יתמיד לפדותה או ליעדה לו או
לבניו, ויצאה חנם, לא תוכל להשתמר
בו. אינן פספס כי אין בו כיסופים אליה.
ויוכל להחזירה אליו רק על ידי
הכיסופים לנותנה.

או פלף לדרך זו:
אם-רעה בעיני אדניה אשר-(לא) לו
יעדה והפדה לעם נכרי לא-ימשל
למכרה בבגדו-בה (כא,ח).

על דרך הרמז ירמוז פסוק זה על
עמידתו האיתנה של יוסף הצדיק כנגד
אשת פוטיפרע.

ולכא מילתא דלא רמיזא
באורייתא. וכן יתפרש:

אם-רעה היא אשת פוטיפרע כפי
שיעקב אבינו ראה ברוח קדשו,
באמרו: **סיה רעה אכלתהו טרף טרף**
יוסף, **בעיני אדניה** הוא פוטיפרע.
וכאמרו: אם אשת פוטיפרע **רעה**
בעיני אדניה הוא פוטיפרע, אשר
יעדה את אשתו לו לעצמו ולא ליוסף.

והפדה שיוסף פדה אותה ואותו על
ידי מיאונו, **לעם נכרי לא-ימשל** שלא

לעומקו של מקרא משפטים

ואבדן ליהודים והראתה אסתר על אחשורוש באצבע ובא המלאך והסיט אצבעה לעבר המן, **וחס הקב"ה על אחשורוש** למען הציל עם רב, ולכן **ישלם שנים לרעהו**.

והמן הרשע קבל גם את גמולו שלו וגם את גמול אחשורושו בראשו.

דרשת הכפולים ובהם

מִהָרַם יִמְהַרְנֶה אִם-מֵאֵן יִמְאֵן

וכי-יפתה איש בתולה אשר לא-
ארשה ושקב עמה מהר ימהרנה
לו לאשה: אם-מאן ימאן אביה
לתתה לו כסף ישקל כמהר
הבתולת: [כב,טז']

יש ליתן את הדעת מדוע כפל
העניין לומר אם-מאן ימאן. לכאורה
היה די לומר אם ימאן אביה לתתה
לו כסף ישקל כמהר הבתולת.

ויש לבאר ההבדל בין מאן ובין ימאן.
והנראה לומר כי ימאן יורה על עצם

על כל דבר פשע על שור על
תמור על שזה על שלמה על כל
אבדה אשר יאמר כי הוא זה עד
האלהים יבא דבר שניהם אשר
ירשיעו אלהים ישלם שנים
לרעהו. (כב,ח')

כי הוא זה. לית מלתא דלא רמיזא
באורייתא. זה שכתוב במגילת אסתר
מי הוא זה ואי זה הוא. וידרש על
המן ורשעתו וענשו כאשר סובב
הקב"ה בהשגחה עליונה ופרטית. אשר
ירשיעו אלהים. על כל דבר פשע
שרצה לאבד את כל היהודים ושללם
לבז, על שור הוא מרדכי שבא
מבנימין אחי יוסף שנקרא שור, על
תמור אלו לומדי תורה אשר מתקיים
בהם ויט שכמו לסבול, על שזה פזורה
ישראל, על שלמה דרוש בו שלמה
בשין ימנית, על ששילם עשרת אלפים
שקלים לאבדם מן העולם, על כל
אבדה אשר רצה לאבדם מכל מקום,
אשר יאמר כי הוא זה, אשר
יאמר המלך אחשורוש מי הוא זה
ואי זה הוא, ותען לו אסתר המן הרע
הזה, עד האלקים הוא הקב"ה אשר
זמנם יחד לאותו משתה, ירשיעו
אלקים. ירשיעו גם לאחשורוש וגם
להמן אשר חברו יחדיו למזימת הרג

לעומקו של מקרא משפטים

"תפארת הקריאה", ולמען ירוץ הקורא בו, ובכך הרווחנו לכאורה הדגשת יתר מי הוא ה"מֵאָן" ומי הוא ה"מֵאָן". וְשֶׁהַמֵּאָן הוא הקב"ה, וה"מֵאָן" הוא פרעה שאינו ממאן בעצם מצד עצמו, אלא הקב"ה, הוא שממאנו.

או כלך לדרך זו, לדרך תפארת הלשון. שאגב הרישא שכפל הכתוב מְהַר יְמֵהֶרְנָה כפל הכתוב גם בסיפא מֵאָן יֵמָאן. והוא כעין מדה כנגד מדה ועל דרך אל תקרי, אל תקרי מְהַר יְמֵהֶרְנָה אלא מְהַר יְמֵהֶרְנָה.

וכפירוש הרמב"ן: ויתכן שהיה הלשון נגזר מן וַיִּקְרָא יְהוֹנָתָן אֶת־רֵי הַנְּעָר מְהֵרָה תוֹשֵׁה אֶל-תַּעֲמֹד (שמואל א כ לה), לפי שהוא הדבר הראשון הנמנהר בנשואין, כי החתן מְמַהַר ומקדים לשלוח לפניו המנחה ההיא. [הנקראת מְהַר שלפיכך מְמַהַר הוא המתן הראשון לכלה].

ואשר על כן יבואר החיפזון גם בדרך אחרת: שבחופזו פיתה המפתה את הנערה לְמַהַר להתרצות לו, בלי שתתחונן דעתה עליה, ועתה משנמצא שאינו ראוי מכל סבה שהיא ימאן אביה לתתה לו. ולכן כנגד מְהַר

האדם הפועל, הממאן. ואילו מֵאָן יורה על הפעולה עצמה, על פעולת המיאון.

ואשר על כן אצל פרעה נאמר מֵאָן, [פרשת בא י, ד'] כִּי אִם-מֵאָן אַתָּה לְשַׁלֵּחַ אֶת-עַמִּי כִּי הַמֵּיאוֹן אֲצִלוּ הִיא לֹא בַגִּל הַיּוֹתוּ מֵמֵאָן, שהרי מפורש שהקב"ה גרם לו למאן. ופרעה הוא רק כלי ביד הקב"ה לפעול כרצונו. ולכן הממאן בעצם הוא הקב"ה, שהוא ממאן ליתן לפרעה להוציאנו ממצרים, ובכך הוא גם גורם לו למאן, ופרעה רק ממאן על פיו, ולכן נקרא מֵאָן. וזה שהוסיף מֵאָן אַתָּה, לומר שהקב"ה הפכו לאדם הממאן, כביכול מצד עצמו. ובזה הקשיח את לבו לחשוב שהמיאון הוא בידו. ולפי זה היה דיו לכתוב אִם-תֵּמָאָן. ומדוע כתב אִם-מֵאָן אַתָּה, אלא כדי שיהיה ניכר מי הוא הממאן. ורצונו לומר שהקב"ה הוא זה שממאנו והופכו לְמֵאָן אַתָּה, אבל ודאי אין פרעה ממאן מצד עצמו.

ועל דרך צחות הלשון, התורה כתבה כִּי אִם-מֵאָן אַתָּה וְלֹא כִּי אִם-מֵמָאָן אַתָּה, שאם כן הרי ג' ממ'ים יהיו כתובים יחדיו כזה: ואם ממאן, ויתקשה הקורא בו. על כן "זנחה" לכאורה התורה 'מ' אחת, למען

לעומקו של מקרא משפטים

המיאון בבלעם: [שם, יד] וַיִּקְוֹמוּ שָׂרֵי
מוֹאָב וַיָּבֹאוּ אֶל-בְּלָק וַיִּאמְרוּ מֵאֵן
בְּלָעַם הֶלֶךְ עִמָּנוּ. וכן השתמש בלעם
באותה לשון שכתובה בלבן, לַתִּתִּי
לְהֶלֶךְ עִמָּכֶם.

ולעומקו של מקרא יאמר כי כאן
בלעם מצר על כך שלא יוכל לקבל
מלא ביתו כסף וזהב, שכן אמר מאן ה'
לתתי להלך עמכם. ובאמרו לַתִּתִּי
ירמוז שמיצר שהקב"ה מונע מלתת לו
שכר פעולתו.

ועוד ירמוז הכתוב אם-מֵאֵן וְיִמָּאֵן
לדברי הגמרא במסכת קידושין ד.
שדורשת מֵאֵן מלשון אֵין. שכך
דורשת הברייתא על הפסוק בפרשתנו
וַיִּצְאָה חַנָּם אֵין כֶּסֶף שהאות י' במילה
אֵין, הרי היא מיותרת, שאפשר היה
לכתוב אֵן כסף. כמובא בפסוק [במדבר
כב] מֵאֵן בְּלָעַם הֶלֶךְ עִמָּנוּ. ורצו לומר
שהמילה מֵאֵן משמעותה אֵין. שאין
בדעתו של בלעם ללכת עמנו.

וכמו כן דרשו מהפסוק [דברים כה] מֵאֵן
יְבִמִי לְהִקִּים לְאֶחָיו שֵׁם בְּיִשְׂרָאֵל
שגם כאן משמעות המילה מֵאֵן היא
אֵין, שאין בדעתו של יבמי להקים
לאחיו שם בישראל.

וַיִּמְהַרְגָהּ אמר הכתוב מְהֵרָה יִמְהַרְגָהּ
וכנגדו כפל הכתוב מֵאֵן וְיִמָּאֵן. ואמר
לַתִּתִּהּ לוֹ.

ובשימת לב, לַתִּתִּהּ הוא מהשרש
נ.ת.ן והרי האות "נ" נפלה, וכפי
שאמר לבן הארמי ליעקב אבינו:
[בראשית, ויצא, כט, יט]: וַיֹּאמֶר לְבֶן טוֹב
תִּתִּי אֶתָּה לְךָ מִתִּתִּי אֶתָּה לְאִישׁ אֲחֵר,
שלבן מֵאֵן לתת את לאה לאיש אחר
הוא עשו, שראה עיניה בוכות, שכן
נאמר וַעֲיִנַי לְאֵה רַכּוֹת [שם, יז]
ופירש"י שהיתה סבורה לעלות
בגורלו של עשו ובכחה, שהיו הכל
אומרים, שני בנים לרבקה ושתי בנות
ללבן, הגדולה לגדול והקטנה לקטן
(בבא בתרא קכג), ומרב בְּכִיָּה מֵאֵן לבן
לַתִּתִּהּ לעשו, ועשה תחבולה לַתִּתִּהּ
ליעקב.

ולמדרש תנחומא שאומר כי לבן
הוא בלעם, מצאנו גם בבלעם עניין
מיאון באמרו לשרי מדין [במדבר,
בלק, כב, יג]: מֵאֵן יְהִי'ה לַתִּתִּי לְהֶלֶךְ
עִמָּכֶם. אך כאן לא כתוב המיאון בכפל
לשון כמו: מֵאֵן יִמָּאֵן ה' לתתי להלך
עמכם, אלא רק פעם אחת כתוב מאן
ה', שבעל כרחו הודה להם שהקב"ה
הוא הממאן. וכן יבואר לקמן. אבל
שרי מדין לא אמרו כך אלא תלו

לעומקו של מקרא משפטים

להתנחם. שהמלה **וימאן** היא כנוטריקון: **ויאמר אין**. וכאומר: **ויאמר אין** להתנחם. ולכן הוא גם מלשון **אמן** שנאמר: **ויפג לבו כי לא-האמינו להם (מה, כו)**.

וכן יבואר אצל יוסף בעניין אשת פוטיפר: **וימאן** |

ויאמר אל-אשת אדניו הן אדני לא-תע איתי מה-בבית וכל אשר-יש-לו נתן בנדי: **איננו** גדול בבית הנה ממנל וגו'. ובאומר **וימאן** הרי כאילו כתוב **ויאמר אין**.

ובשימת לב, **וימאן** אצל יוסף והוא בטעם **שלשלת**, שעל ידי המיאון הוא מחזק שלשלת הדורות. וכאומר: **וימאן** **ויאמר אין** לעשות כן, שלא אנתק שלשלת הדורות שקבלתי מאבי.

וכן **אצל יעקב אבינו** בברכתו לבנים **[בראשית ויחי מה, יח' יט']** ו**יאמר** יוסף אל-אביו לא-כן אבי פי-גה הפכר עים **מיננה** על-ראשו: **וימאן אביו** וגו'. **ויאמר אין** זו כוונתי אלא לשים את אפרים לפני מנשה.

ובשימת לב, בבלעם לא אמרה התורה כפל לשון, אלא רק **מאן**, כי אין כאן סירוב חזק שיצריך לומר בלשון כפולה מאן ימאן, שהרי הקב"ה נתרצה לו לבלעם שכן ילך ויברך. ובאומר רק **מאן**, הרי הוא כמודה בעל כרחו שהקב"ה הוא שממאן אותו מלקלל, וכאומר **אמן** על דבריו ית'. וכן ביבם שנאמר בו **מאן** אחד ולא כפל לשונו, שהרי יכול להתרצות ליבמה. וכאשר הוא ממאן הרי הוא כאומר **אמן** על דברי היבמה **מאן יבמי להקים לאיתי שם בישך אל**.

ומכאן הוכיחו שהאות יו"ד במלה **"אין"** - מיותרת ואפשר לדרוש ממנה שנערה מתקדשת בכסף הניתן לאביה שנאמר בפרשתנו [שמות כא, יא]: **ויצאה חנם אין כסף**. אין כסף לאדון זה יש כסף לאדון אחר והיינו אביה.

ואשר על כן ידרש כן בעניינינו באומר **אם-מאן ימאן** שאומר אביה של המפותה, **אין** ברצוני לתתה לו, **למפתה**.

ועל דרך זה יבוארו דברי יעקב אבינו שנאמר בו **[בראשית לו, לה']** **וימאן**

לעומקו של מקרא משפטים

הַמֶּלֶךְ וְשָׂאוֹל קָשָׁב לְהַפִּיל אֶת-דָּוִד
בְּיַד-פְּלִשְׁתִּים.

ועוד על דרך הצח יאמר כי נקט
שאוֹל דווקא במספר **מאה ערלות**,
כנוטריקון של **מֶהָרַ: מאה ערלות**.

ואשר על כן, נאמר על אביה
בפרשתנו, **מֵאֵן יֵמָאן** שיש בלשון זאת
שני נונין, להדגיש כי המפתה יתחייב
ליתן חמישים והוא נוטריקון: **מִלְפָּתָה**
אֵשֶׁה נִי. וכאמרו: מפתה אשה
בחמישים.

ועל דרך הסוד, חמישים הם כנגד
המידה **החמישית** של הספירות שהיא
גבורה. ומדה כנגד מדה, שהמפתה
שהתגבר על החלשה, יתן כמנין
הגבורה חמישים.

ועל דרך המוסר יאמר **שְׂמֵהָרַ** הוא
גם מלשון **מהירות** וגם מלשון **הרהור**.
כמובא במנורת המאור **פָּרַק שְׁנֵי [קסז]**
שהבא לישא אשה **מֶהָרַ יִמְהַרְנָה** לוֹ
לְאִשָּׁה בְיָמֵי בְחָרוּתוֹ קִדְּם וְשִׁיבָא לִידֵי
הָרַהוּר.

ובחזרה לעניין מֶהָרַ הַבְּתוּלוֹת,
הנון החסרה מהשרש נ.ת.ן [לְתַתָּה לוֹ.
בלא "נון"] תרמוז על סכום **מֶהָרַ**
הַבְּתוּלוֹת שיחסר מכיסו של המפתה
חמישים כסף כפי הגימטריא של "נ",
וכפי שפירש רש"י: **כמהר הבתולות**.
שהוא קצוב חמשים כסף אצל התופס
את הבתולה ושוכב עמה באונס,
שנאמר ונתן האישה השוכב עמה לאבי
הנערה חמשים כסף, וכתנא קמא
במכילתא דרשב"י שהקיש מפותה
לאנוסה: **מה זו [האנוסה] בחמשים**
שנאמר [דברים י תצא, כב, כט'] וְנָתַן
הָאִישׁ הַשֹּׁכֵב עִמָּה לְאָבִי הַנְּעֻרָה
[האנוסה] **חֲמִשִּׁים כֶּסֶף, אִף זֶה**
[המפותה] בחמשים. והיא נרמזת בנון
שנפלה באומרו ואם מאן ימאן לְתַתָּה
לוֹ. **בלא "נון"**.

ועל דרך הצח, השרש נ.ת.ן יש בו
שני נונים, ואולי לזה נתבקש דוד
ליתן עבור נישואיו עם מיכל בת שאול
כמוהר הבתולות 100 ערלות
פלשתים. שהם כנגד **שני נונין** שנפלו
מן השרש נתן, כן נפלו 100 פלשתים
וערלותיהם בידי דוד. כמובא בשמואל
א [פרק יח פסוק כה] וַיֹּאמֶר שָׂאוֹל כֹּה-
תֹאמְרוּ לְדָוִד אֵין-חֶפֶץ לְמִלְחָה בְּמֶהָרַ כִּי
בְמֵאָה עֶרְלוֹת פְּלִשְׁתִּים לְהַנָּקֵם בְּאִבֵּי

לעומקו של מקרא משפטים

ועוד על דרך המוסר והאמונה: אמן ידרש **אָמֵן** מלשון **אֵם-אֵין**. שכאשר אין הגיון, תופסת האמונה את מקומו. ולכן **אֵם-אֵין** הגיון כאן, הרי **אמונה** יש כאן. וזה יכול להיות גם עוד פן של "אמן". כאשר ההגיון "**מָמָאן**" הרי **האמונה אומרת אמן**.

יוצא איפוא **שההגיון והאמונה** אינם שני הפכים אלא שני צדדים של אותה מטבע ומשלימים זה את זה.

ולעומקו של מקרא ועל דרך הצח, זה שנאמר בסוטה [במדבר, נשא, ה,כב]: **וְאָמְרָה הָאִשָּׁה אָמֵן | אָמֵן**.

לפשוטו פירש"י: אמן אם מאיש זה אמן אם מאיש אחר, ולעומקו ידרש באמרה **אָמֵן | אָמֵן**: שאין בי העוון של מי שנאמר בה ואם **מאן ימאן**.

ועוד על דרך הצח, יש במשמעות **כמהר הבתולות** לשון **הריון**. שבבתוליה לא תהרה. ואשר על כן אמרה תורה מהר **יְמַהְרֵנָּה** פְּמַהֵר הבתולות, שמעתה יכולה להרות. ולכן **מָאָן** **יְמָאָן** אביה לתתה לו כי אין הוא הגון שתהרה ממנו.

ומכאן נלמד על הַמְּפָתָה **שהרהוריו** הרעים גרמו לו **שימהר** לפתותה לקיים **מְהֵר יְמַהְרֵנָּה** לו לאשה בדרך לא טובה, ולכן מאן ימאן אביה **לְתַתָּה** לו, שאין הוא הגון לישא בתו.

עוד ירמוז הכתוב על הַמְּהֵר הנזכר לראשונה בדברי שכם בן חמור, שרצה את דינה בת יעקב: [בראשית לד יב]: הִרְבּוּ עָלַי מְאֹד מְהֵר וּמִתָּן וְאֶתְנֶנָּה פְּאֶשֶׁר תֹּאמְרוּ אֵלַי, וְתָנוּ לִי אֶת הַנְּעֻרָה לְאִשָּׁה. ושמעון ולוי אחים מאנו **לְתַתָּה** לו ובפיהם אמרו **אָמֵן וְאָמֵן** על דבריו, ובלבם ובמעשיהם קיימו **מָאָן יְמָאָן**. שכן על דרך הצח, **מאן הוא לשון אמן. שהאומר אמן, אינו ממאן**.

וכמו שמצינו אצל פרעה, שכך כביכול אמרו לו משה ואהרן: אם מאן, אם תאמר "אמן" על הדרושה לשלח את עמי - מוטב. ואם מאן אתה - הַנְּגִי מְבִיא מְהֵר אֶרְבָּה בְּגִבְלָךְ.

ועוד על דרך הצח יבואר מדוע **מָאָן** הוא לשון **אָמֵן**. שיש כאם שני חילופין: **חילוף אחד** הוא מקום ה-**א** וה-**מ**, והחילוף **השני** הוא מקום **הקמץ והצירה**. כזה: **אָמֵן מָאָן**.

לעומקו של מקרא משפטים

ועל פי הנ"ל יש לומר שכאשר **מאן** **ימאן** לתתה לו, **בסירוב חזק**, למי שאינו הגון, בזה עושה הוא שלום בינה לבין אביה שבשמים.

ועל ידי זה שימהר לשלם את מִהָר הַבְּתוּלוֹת לַאֲבִיָּה, מִהָר יִמְהַרְנָה אֲבִיָּה שבשמים להחיש גאולתה.

ועל דרך הרמז ירמוז הכתוב למה שדרשו במערכא על הפסוק [עמוס ה,ב'] **נִפְלָה לֹא-תוֹסִיף לְיוֹם בְּתוּלַת יִשְׂרָאֵל**: שכך דרשו את הפסוק לטובה: [ברכות ד:] **נפלה, לא תוסיף לנפול עוד, קום! בתולת ישראל!**

והיא הנון של **חמישים** כסף שנפלו מכיס אויבינו, והם נון שערי טומאה שנפלו בחלקם, והיא הנון של חמישים שערי כסף להקב"ה, **שניתנו לנו**, בתו של הקב"ה שפיתונו זרים לעבדם, ועל ידי זה שאבינו בשמים מקיים בנו "אם מאן ימאן" לתת אותנו ביד אויבינו מתקיים בנו מִהָר הַבְּתוּלוֹת וְהֵינּוּ **שְׂיִמְהָר לְגַאֲלוֹנוּ** כפי שדרשו: **קום! בתולת ישראל!**

וירמוז האב להקב"ה, והמפתה לפה רך של מצרים וכל המקטרגים עלינו שבכל הדורות שמפתים אותנו להשאר

וְכַפֵּל הלשון יוכיח, כאוה"ח הק' [כב,ה']: **שָׁלֵם וְשָׁלֵם וְגו'** טעם כפל שָׁלֵם וְשָׁלֵם הַמְּבַעֵר אֶת-הַבְּעָרָה, כאן רמז הכתוב כי לא לאיש הרשע לבד יעשה ה' משפט התשלומין **אלא גם להמתטיאו** והוא יצר הרע. עכ"ל.

ועוד יבואר כפל הלשון כהרמב"ן: על הפסוק בפרשתנו [כב,כב'] **אם-עֲנֶה תֵעָנֶה אִתּוֹ כִּי אִם-צָעַק יִצְעַק אֵלַי שָׁמַע אֲשַׁמַּע צְעָקוֹ: וְהַכֹּפֵל לַנְּחוּץ הָעֵינִין וְחֻזְקוֹ.**

ואשר על כן גם כאן בעניינינו יִמְהַר עַל אֲבִיָּה מִמָּוֶן שֶׁהוּא לְשׁוֹן שֶׁל סִירוּב חֻזְקוֹ.

והכלי יקר פירש כפל הלשון בפרשתנו [כב,כב']: **אם-עֲנֶה תֵעָנֶה אִתּוֹ כִּי אִם-צָעַק יִצְעַק אֵלַי שָׁמַע אֲשַׁמַּע צְעָקוֹ: ועל צד הרמז נוכל לומר מאחר שהקב"ה אבי יתומים אם כן ודאי בכל צרתם לו צר כביכול לכך אמר אם ענה אז תענה גם אותו שהוא אבי יתומים והלא שניהם צועקים: מדת הדין מקטרגת עליו למעלה והיתום צועק למטה והקב"ה הרחמן מקבל צעקת שניהם. עכ"ל.**

לעומקו של מקרא משפטים

נעשה ונשמע

כָּל אֲשֶׁר-דִּבֶּר ה' נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמָע:
(כד, ז')

נאמר בפרשת ואתחנן (ה, כד') וְאָתָּה | תְּדַבֵּר אֵלֵינוּ אֵת כָּל-אֲשֶׁר דִּבֶּר ה' אֵלֵינוּ אֵלֶיךָ וְנִשְׁמָעְנוּ וְנַעֲשִׂינוּ.

ויש לשאול, והרי אמרו היפך הדברים נעשה ונשמע. ותגדל הקושיה, שהרי בהמשך אומר הקב"ה הִיטִיבו כָּל אֲשֶׁר דִּבְרוּ (שם כה'). ומאי הִיטִיבו, הרי לכאורה היטיבו יותר באמרם נעשה ונשמע.

ולעומקו של מקרא יש לומר, שהדברים האלו שאמרו וְנִשְׁמָעְנוּ וְנַעֲשִׂינוּ, הם מה שאמרו לאחר מתן תורה. ומה שאמרו נעשה ונשמע זה לפני מתן תורה.

וביאור הדברים הוא, שלפני מתן תורה היו בדרגת המלאכים גבורי כח עושי דברו לשמוע בקול דברו, עוד טרם הבינו פירושי התורה ממש רבנו. ולכן קבלו עליהם בנעשה ונשמע כמלאכי השרת.

בגלות, והקב"ה מאן ימאן בכפילות חזקה לתת אותנו ביד אויבינו ויחיש פדות נפשנו למהר לגאלנו כי מְהֵרָה יִמְהַרְנָה לכנסת ישראל לעולמים, ואז מְהֵרָה יִמְהַרְנָה כדכתיב [ישעיהו ס, כב'] בְּעֵתָהּ אֶחֱיִשְׁנָהּ.

ושלם ישלם המבעיר את הבעירה חמישים כסף, שְׁיַעֲנֶשׂוּ בחמישים שערי טומאה וגיהנום, ולבתו כנסת ישראל ינתן חמישים שערי בינה, קדושה וטהרה, וכיסופין לה', ואז בעת הגאולה תאמר האשה היא כנסת ישראל אמן אמן.

כשם שתאמר אָמֵן לַאֲמוֹנֹת אֲמֵן להקב"ה, ככתוב בישעיהו כה, א': אֲמוֹנָה אָמֵן ופירש רש"י שם: אמונה נאמנת, כן יעיד עליה אביה שבשמים להאמינה לגאולה נאמנת ושלימה בב"א.

לעומקו של מקרא משפטים

כאמור בעבור תהיה יראתו על פניכם
לבילתי תחטאו.

ועוד בענין נעשה ונשמע

יש לעיין הלשון של "נעשה" בפרשת יתרו והלשון של "נעשה ונשמע" בפרשת משפטים. שביתרו בזמן מתן תורה היו בשפלות וענוה של עבדות כמו שבארנו לעיל ביתרו ב"רצוננו לראות את מלכנו", ולכן אמרו **נעשה**, נעשה ככל ציווי המלך כעבד לרבו. עד כאן כח הבחירה. ומשקבלו עליהם העבדות מתוך בחירה, שוב אין יכולין לחזור בהם, וחיבים לקבל העבדות כפי החוקים והמשפטים של המלך, כפי בחירת המלך ולא כפי בחירת העבד. וזה שאמר ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם. כאמרו מאחר ורוצים הם במלכותי, **אלה** הם תנאי מלכותי, ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם. ועל זה חזרו ואמרו "ונשמע". שרוצים הם לשמוע כל תנאי מלכותו יתברך.

אך לאחר מתן תורה התעלו יותר להיות בדרגת מקבלי התורה והיא דרגה יותר קרובה למשה רבנו, ומעולה מן המלאכים, כי התורה לא נתנה למלאכי השרת, וצריך לעמול בה כדי להבינה.

וכדי להגיע לדרגה זאת לא ניתן לעשות בלי לשמוע תחילה, ללמוד וללמד.

ועוד יש לומר על דרך הצח, **נעשה** אותיות עשן בתוספת ה. **נשמע** אותיות עשן בתוספת מ. וצירופם הוא מה. מה' אלקיך שואל מעמך כי אם ליראה. זה שנאמר בפרשת יתרו (יט, יח) וְהָרָה סִינַי עֶשֶׂן כִּלּוֹ מִפְּנֵי אֱשֶׁר גָּרַד עָלָיו ה' בְּאֵשׁ וַיַּעַל עֶשֶׂן כְּעֶשֶׂן הַכֹּהֵן וַיִּחַרַד כָּל-הָעָר מֵאֵד גִּימְטָר' מ"ה.

ובא ללמדנו, שהעשן עם ה-מ"ה של היראת שמים הוא נעשה ונשמע. אך בלי ה-מ"ה של היראת שמים, הנעשה ונשמע הריהו כהנדוף עשן על ידי רוח ואיננו. וזה שנאמר בפסוק הנ"ל ויחרד כל העם אשר במחנה. וכל אשר התגלה ה' על הר סיני בעשן הוא

לעומקו של מקרא משפטים

מלאכי חבלה על שמשתמשים הם
בשבח המלאכים.

**וכמובא במדרש רבה ואתחנן פרשה
ב,**

בְּשִׁעָה שְׁעָלָה מִשָּׁה לְמָרוֹם שָׁמַע
לְמַלְאָכֵי הַשָּׁרָת שֶׁהָיוּ אוֹמְרִים לְהַקְדוֹשׁ
בְּרוּךְ הוּא בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מְלָכוּתוֹ
לְעוֹלָם וָעֶד, וְהוֹרִיד אוֹתָהּ לְיִשְׂרָאֵל,
וְלָמָּה אֵין יִשְׂרָאֵל אוֹמְרִים אוֹתוֹ
בְּפִרְהֶסְיָא, אָמַר רַבִּי אֶסִּי לָמָּה הַדְּבָר
דּוֹמָה לְאַחַד שְׁגָנָב קוֹזְמִין מִתּוֹךְ פְּלִטִין
שֶׁל מְלָךְ, נְתַנָּה לָהּ לְאַשְׁתּוֹ וְאָמַר לָהּ
אֵל תִּתְקַשְׁטִי בָּהּ בְּפִרְהֶסְיָא אֱלָא בְּתוֹךְ
בֵּיתָךְ, אָבָל בְּיוֹם הַכַּפּוּרִים שֶׁהֵן נְקִיִּים
בְּמַלְאָכֵי הַשָּׁרָת, הֵן אוֹמְרִים אוֹתוֹ
בְּפִרְהֶסְיָא, בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מְלָכוּתוֹ
לְעוֹלָם וָעֶד.

**ואם כן יש לשאול, במה שונה
"נעשה ונשמע" מ"ברוך שם כבוד
מלכותו לעולם ועד".**

ובפירוט השאלה יבואר: במה שונה
נעשה ונשמע שמשתמשים בו מלאכי
השרת ולא חששו ישראל לאומרו
בקול רם במתן תורה, מ"ברוך שם
כבוד מלכותו לעולם ועד" שגם בו
משתמשים מלאכי השרת ואין

מי גלה רז זה לבני

**מובא במסכת שבת פח. אמר רבי
אלעזר בשעה שהקדימו ישראל
נעשה ונשמע יצתה בת קול ואמרה
להן מי גלה לבני רז זה שמלאכי
השרת משתמשינן בו דכתיב {תהילים
קג-כ} בְּרָכוּ יְהוָה מְלֹאכֵיו גִּבְרֵי כֹחַ
עֲשִׂי דְבָרוֹ לְשִׁמְעַ בְּקוֹל דְּבָרוֹ. ברישא
עושי והדר לשמוע.**

ועדיין איני יודע אם כשיצתה בת קול
ואמרה להן מי גלה לבני רז זה
שמלאכי השרת משתמשינן בו, האם
לשון חיבה הוא או שמא לשון גערה
הוא, אלא כשדרש ר' סימאי [שם]
ואמר בשעה שהקדימו ישראל נעשה
לנשמע באו ששים ריבוא של מלאכי
השרת לכל אחד ואחד מישראל וקשרו
לו שני כתרים אחד כנגד נעשה ואחד
כנגד נשמע הוי אומר לשון חיבה
הוא!

ולעומת זאת, כאשר בקשו ישראל
להשתמש בשבח שמשתמשים בו
המלאכים "ברוך שם כבוד מלכותו
לעולם ועד" בעת קבלת מלכות שמים
בקריאת שמע, לא הורשו אלא אם כן
יאמרוהו בחשאי, כדי לא להטיל קנאה
במעשה בראשית, ושמא יפגעו בהם

לעומקו של מקרא משפטים

ממנו יסוד ההתבטלות והענוה. ובהיותם משרתי עליון דבקו בענותנותו עד שהשתמשו כביכול בלשונו ואמרו **נעשה ונשמע**, על כל שליחות ושליחות.

וכדפירש רש"י בבראשית [א,כו]: **נעשה אדם. ענותנותו של הקב"ה** למדנו מכאן. ועוד שם: אף על פי שלא סייעוהו ביצירתו, ויש מקום למינים לרדות, לא נמנע הכתוב מללמד דרך ארץ **ומדת ענוה**, שיהא הגדול נמלך ונוטל רשות מן הקטן.

ומעתה, יבואו ישראל וילמדו גם הם ממעשה הבריאה לומר **נעשה ונשמע**. ומה שיצתה בת קול ושאלה "מי גלה רז זה לבני", הרי בזה גלתה הבת קול **חיבתן של ישראל**, שלמדו מן התורה את היסוד של קבלת התורה: ענוה והתבטלות.

ואשר על כן בזה יבואר מדוע לא יתקנאו בהם מלאכי השרת באומרם גם הם **נעשה ונשמע**. כי יסוד זה של ענוה והתבטלות, למדוהו המלאכים מרבוננו של עולם, **ונחלת הכלל הוא** ולא נחלתן של המלאכים בלבד. ובזה יובן מדוע לא סוף דבר שלא הקפידו עליהם, אלא עוד קשרו להם **כתרים**

לישראל רשות להשתמש בו בקול בעת מצות ק"ש, **אלא בהשאי, כי יש לחשוש** שלא יתקנאו בנו מלאכי חבלה (פרט ליום כפור שבו אנו כמלאכים).

ולא עוד, אלא בשעה שאמרו ישראל **נעשה ונשמע** היו **חביבים** לפני הקב"ה ואע"פ שהשתמשו ברז שמלאכי השרת משתמשים בו, ועוד עטרו המלאכים את ראשיהם של ישראל בכתרים! ורק **כשחטאו** ישראל ירדו מאה ועשרים ריבוא מלאכי חבלה ופירקום.

ואילו באמרם בקול **"ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד"**, יש להם לישראל לחשוש ממלאכי חבלה שלא יתקנאו בהם!

עד כאן השאלה.

ובהקדים, יש להבין מי גלה רז זה של נעשה ונשמע **למלאכים עצמם**. מאין ידעו המלאכים עצמם רז זה של הקדמת **נעשה ונשמע** עד שאימצוהו כביכול לעצמם.

ולעומקו של מקרא יש לומר, שראו המלאכים את ענותנותו של הקב"ה כאשר אמר להם **"נעשה אדם"**. ולמדו

לעומקו של מקרא משפטים

בְּרוּם עולם ופירש"י **מאי ברום עולם**
זו תפילה העולה למעלה.

וזו שתקנו רבותינו ז"ל לומר יוצר
משרתים ואשר משרתיו עומדים
ברום עולם. ולא בְּכָדִי נאמרו משרתים
ואשר משרתיו פְּעֻמִּים, אלא כדי
לְפָרְשׁוֹ שהמשרתים הם לא רק
המלאכים אלא גם בני ישראל
העומדים בתפילה שהיא ברום עולם.
וכן נאמר עליהם יחדיו, כולם אהובים
כולם ברורים כולם גבורים כולם
קדושים, וכולם, גם המלאכים משרתי
עליון וגם בני ישראל יחדיו, עושים
באימה וביראה יחד רצון קונם. ויש
גורסים קוניהם על פי הנוסח המופיע
בסידור רב עמרם גאון, מחזור ויטרי,
ואבודרהם, ועוד. והגורסים רצון
קוניהם, יכונונו למה שנאמר קוניהם
בלשון רבים שהקב"ה קונה ובורא גם
משרתי עליון וגם בני ישראל
להיותם כולם יחדיו עומדים בתפילה
בקדושה ובטהרה. וכפירוש המלבי"ם
על הפסוק בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי וְנוֹטִיָּהֶם
[ישעיהו מ,ה]: וְנוֹטִיָּהֶם - שנטה
אותם וגמר מעשיהם על תקונם.

וכן על דרך הסוד מובא בספרים
הק' לכוון בראשי תיבות משרתים

לכל אחד כתר של נעשה וכתר של
נשמע. ורק כאשר הטאו, באו מלאכי
חבלה והורידו מהם עדים, כי החטא
בא מגבהות הלב ואין כתר הענוה ראוי
להיות בראש גבה לב.

ולעומת זאת, השבח שמשמש בו
המלאכים באמרם ברוך שם כבוד
מלכותו לעולם ועד הרי שבח זה הוא
תכלית בריאתם ושירתם של המלאכים
קדושי עליון, המשבחים להקב"ה,
מקצה השמים ועד קצה השמים בקול
אדיר וחזק, וכאשר ישראל משתמשים
בשבח המיוחד הזה עליהם להשתמש
בזה בחשאי, כי אין זה מדרכי הענוה
להשתמש בגלוי בשבח שמשמש בו
זולתו. ואע"פ ששבח זה נראה כביכול
כגנוב הוא בידם, מכל מקום בהיות
ישראל כמלאכים בתפילתם, בתפילת
יום כפור ניתנת גם להם הרשות לומר
שבח גדול זה אפילו בקול כמלאכי
השרת. והקב"ה מסכים על ידם, ואף
משתבח בהם. ובלבד שבימי החול
יאמרוהו בחשאי, כדי לא להטיל קנאה
במעשה בראשית. ואע"פ ששבח זה
נועד לאמרו במרום, וכביכול על ידי
המלאכים בלבד, כבר פירושהו בגמרא
[ברכות י:ו] מאי פְּרָם לְלוֹת לְבַגְי אָדָם
[תהלים יב,ט] אלו דברים שעומדים

לעומקו של מקרא משפטים

גילו דעתם כשפלים ובעלי ענווה
הראויים לקבלת התורה.

כִּי לֹא יִשָּׂא לְפָשְׁעֵכֶם

הִנֵּה אֲנֹכִי שֹׁלֵחַ מַלְאָךְ לְפָנֶיךָ
לְשַׁמְרֵךְ בְּצִדְךָ וְלִהְבִּיאֲךָ אֶל-הַמָּקוֹם
אֲשֶׁר הִכָּנֵתִי: הַשְּׁמֵר מִפְּנֵי וּשְׁמַע
בְּקוֹלֹ אֶל-תִּמְרָר בּוֹ כִּי לֹא יִשָּׂא
לְפָשְׁעֵכֶם כִּי שָׁמִי בְּקִרְבּוֹ: (כג, כ-
כא)

פירש רש"י כי לא ישא לפשעכם
אינו מלומד בכך, שהוא מן הכת שאין
חוטאין.

ויש לשאול, בפרשת וירא
בבראשית י"ח פסוק ה' פירש רש"י
לכאורה אחרת. ואקחה פת לחם ונסעו
לכם, פירש"י לבבכם אין כתיב כאן,
אלא לבכם, מגיד שאין יצר הרע
שולט במלאכים.

וכאן מפרש רש"י עה"פ השמר מפניו
ושמע בקלו אל-תמרר בו כי לא ישא
לפשעכם שהוא מן הכת שאין

ואשר משרתיו את השם הק' מומ, כזה: משרתים ואשר משרתיו. הוא השם הק' מומ היוצא מע"ב שמות של ג' פסוקים ויסע ויבא ויט, והוא רמז לנאמר בשה"ש [ד,י]: בְּלֶךְדָּ יִפְּהֵל רַעֲיָתִי וּמִוִּם אֵין בָּךְ. ומובא בזה"ק לכוונו בקריאת שמע במלה וּשְׁמַתֶּם. [דברים יא,יח'] וּשְׁמַתֶּם אֶת-דְּבָרֵי אֱלֹהֵי עַל-לִבְכֶם וְעַל-נַפְשְׁכֶם. ורמזו בזה שהשם הק' מומ מורה על תמימות בעבודת ה', שנאמר ומום אין בך. וכן תורה המלה וּשְׁמַתֶּם, שבה יש לכוון שם זה, על שיקמה תמימה. ובאמרו משרתים ואשר משרתיו ירמוז בזה שאותה תמימות שנמצאת במשרתי עליון נמצאת גם בישראל הדומים בתפילתם למלאכים.

ומכאן למדנו סוד נעשה ונשמע הוא סוד התמימות והענווה. שהרי ענוותנותו של הקב"ה למדנו מכאן שהוא מלך הנמלך בנמלכיו. ונמלך במלאכים האם לעשות אדם, כאמרו נעשה אדם. ומכאן אחזו המלאכים בענוותנותו ואמרו נעשה, לשמוע בקול דברו. ומכאן נמשכה שלשלת הענווה ותפסו בני ישראל אומנותם של המלאכים ואומנותו כביכול של הקב"ה, ואמרו נעשה ונשמע, ובזה

לעומקו של מקרא משפטים

וזה שפירש רש"י כי שמי בקרבנו.
כי לא ישא לפשעכם אינו מלומד
בכך, שהוא מן הכת שאין חוטאין.

ומחובר לראש המקרא, השמר מפניו כי
שמי משותף בו. ורבותינו אמרו, זה
מטטרו"ן, ששמו כשם רבו,
מטטרו"ן בגימטריא שדי.

ורבותינו דרשו בו שהקב"ה נקרא כך
שד"י, ר"ת שאמר לעולם די.
והמלאך מט"ט (מטטרו"ן) נקרא
כשם רבו שד"י, על שם שהוא שר
הפנים, שר הטבע, וממונה על הדיוק
שבטבע. שאם יחטיא את המטרה יכול
העולם ח"ו לחזור לתהו ובהו.

ובתרגום יונתן בן עוזיאל, מובא שזה
חנוך שנאמר בו (בראשית ה, כד')
וַיִּתֵּן לָהּ חָנוּךְ אֶת-הָאֱלֹהִים וְאֵינְנוּ כִּי-
לָקַח אֹתוֹ אֱלֹהִים. ומתרגם יונתן וּפְלַח
חָנוּךְ בְּקוֹשְׁטָא קָדָם יְיָ וְהָא לִיתוּהִי עִם
דְּיִירֵי אַרְעָא אַרום אֲתַנְגִּיד וְסְלִיק
לְרַקִּיעָא בְּמִימַר קָדָם יְיָ וְקָרָא שְׁמִיהָ
מִיטְטָרוֹן סְפָרָא רַבָּא:

מבואר אם כן, שחנוך איננו כי לקח
אותו אלקים להיות סופר המלך, הוא
שר הפנים הוא מט"ט רו"ן.

חוטאים. כלומר שאר כתות המלאכים
כן חוטאים, והרי אין יצר הרע שולט
במלאכים.

ויש לתרץ ולומר, מה שפירש רש"י
שהוא מהכת שאין חוטאים, לא במוכח
של הטא הנשלט על ידי יצר הרע. אלא
חוטאין מלשון להחטיא את המטרה.

ורצונו לומר שיש מלאכים
הנשלחים ע"י הקב"ה ומחטיאים את
המטרה ומסלפים את שליחותם, ואף
נענשים על כך, ויש כת של מלאכים
שעושים שליחותם במדויק ללא סטייה
ימין ושמאל.

ואכן, מצינו במלאכים שבאו לבקר
את אברהם ומהם הלכו להציל את לוט
מן ההפיכה, שהחטיאו מטרת בואם,
וגילו רזי עולם את תכנית הקב"ה
להפוך את סדום בטרם עת ועוד
החטיאו שאמרו ללוט הופכים אנחנו,
ולא אמרו הופך ה'.

ולכן נדחו מן המחיצה קל"ח שנה עד
אשר חלם יעקב אבינו והנה מלאכים
עולים ויורדים בו, שרק אז קבלו
רשות לעלות ולחזור לשמים. (יונתן בן
עוזיאל ודעת זקנים פ' ויצא).

לעומקו של מקרא משפטים

מלומד כיצד לסלוח, כי מעולם לא עבר עבירה. ולכן לא ימלט אדם מענישתו.

ולקיים גל עיני ואביטה נפלאות מתורתך, יש להתבונן בפסוקים של חנוך בבראשית. **וַיְהִי כָּל-יְמֵי חֲנוּךְ חֲמֵשׁ וְשִׁשִּׁים שָׁנָה וּשְׁלֹשׁ מֵאוֹת שָׁנָה: וַיִּתְהַלֵּךְ חֲנוּךְ אֶת-הָאֱלֹהִים וְאֵינָנוּ כִּי-לָקַח אֹתוֹ אֱלֹהִים.**

הרי מבואר בפסוקים אלו, כי הקב"ה לקח את חנוך והעלהו לרקיע לאחר שלש מאות ושישים וחמש שנה של נסיון, לראות שאינו חוטא. והם שס"ה שנה כמנין ימות החמה. ובאשר פלח בקושטא כל אותן שנים, ראוי הוא להיות מנצח מערכות עליונות של הטבע, כלשון הראב"ע.

ולכן נאמר במלאך זה אל תמר בו, כי לא ישא לפשעכם כי הוא מהכת שאינם חוטאים ואומר רש"י שאינו למוד בכך אלא יקוב הדין את ההר. וכשם שלא יתגמש הטבע להיות לפנים משורת הדין לעולם, אלא אבן תיפול מטה, ואש תעלה מעלה וכו', כן אין למלאך הזה כל אפשרות להיות לפנים משורת הדין. שהרי הולך הוא לפי שורת הטבע, ויקוב הדין את ההר.

ובפירוש ר' אברהם אבן עזרא שמות ו,ג' פירש שהקב"ה הפך את חנוך להיות מנצח המערכות העליונות. ובמדרש רבא שם מובא אָנִי אֵל שְׂדֵי, אָנִי שְׁאֲמַרְתִּי לְשָׁמַיִם וְאָרֶץ דֵּי, שְׁאֲלַמְלֵא כֹּן הָיוּ מוֹתְתִים וְהוֹלְכִין עַד עַקְשָׁיו. ובאוה"ה הק' (שם) גם מלאך זה ידוע הוא כי הוא בחינת המשפט.

ויש ליתן טעם מדוע מכל הדורות שהיו מאדם ועד אברהם אבינו בחר הקב"ה דוקא בחנוך להיות שר הפנים.

ובשימת לב לתרגום יונתן מבואר היטב: וּפְלַח חֲנוּךְ בְּקוֹשְׁטָא קָדָם יְיָ. שמכל הדורות היה חנוך היחידי שעבד את הקב"ה באמת. בקושטא. שלא סטה ימין ושמאל מדברי הקב"ה. וה' יראה ללבב. שרק נשמה כמו שלו יכולה להנהיג מערכות הטבע, ולומר לעולם דֵּי, ואשר על כן להקרא כשם רבו, שד"י.

ואשר על כן אומר הקב"ה כי שמי בקרבו, אֵל-תִּמְרָ בּוֹ, אל תמרה את פיו, כי לא ישא לפשעכם. לא יסלח על כל עבירה. וזה שפירש רש"י כי אין הוא מלומד בכך. כלומר אין הוא

לעומקו של מקרא משפטים

ומובא באוהב ישראל מאפטא שכל אימת שמקדים היו"ד או הו"ו לה', אזי **רחמים** שולטים בחדש. **ובהיפוך**, כאשר תקדים האות ה' לאות יו"ד או לו"ו, הרי **דין**.

ובהיות השם השולט בחדש אדר **ההיו**, הרי חדש אדר הוא חדש של **דינים**. באשר נראה בעליל כי תקדמנה שני ההיין לאותיות י"ו, וכנ"ל שיוֹרָה הדבר על שליטת הדינים. **וכבר כמעט** נטיו רגלי המבשר בימי אחשורוש, לולא שנתקיים בחדש זה **ונהפוך הוא**, ותחת אשר ישלטו הדינים ברחמים, **שולטים הרחמים בדין**.

וסימנך אשר ישלטו היהודים, שהם רחמנים בני רחמנים, המה בשונאיהם במידת הדין הקשה.

ואשר על כן מזלו של חדש אדר דגים, שהם שטים תמיד **בהיפוך**, נגד זרם המים השוטפם.

והנהפוך-הוא, שבחדש אדר נרמז בפסוק ממנו יוצא השם השולט בו: **עִירָה וְלִשְׂרָקָה בְּנֵי אֶתְנֹו** [בראשית מט, יא']

העולה מכל הנ"ל הוא, שהוא המלאך הממונה על מערכות הטבע, **ולכן מינהו הקב"ה להיות שר הטבע**. שאין בטבע משוא פנים. **שאם לא כן לא יתקיימו שמים וארץ**.

ואשר על כן, אמר משה רבנו להקב"ה, **אם אין פְּנִיךָ הַלְכִים אֵלַי תַּעֲלֵנוּ מִזֶּה**. (שמות, לג, טו'). אלא העלנו מזה בהנהגה של **רחמיך הרבים**. והסכים הקב"ה על ידו כנאמר שם (פס' טז'). **וַיֹּאמֶר ה' אֵל מֹשֶׁה גַם אֶת הַדָּבָר הַזֶּה אֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ אֲעֲשֶׂה כִּי מִצְּאֶתְךָ תֵּן בְּעֵינַי וְאֲדַעַף בְּשֵׁם. כֵּן יִנְהַיְגֵנוּ בְּרַחֲמִים לְקַבֵּל פְּנֵי מִשִּׁיחַ יִצְדָקְנוּ בְּמַהֲרָה בִּימֵינוּ אָמֵן**.

לראש חדש אדר

על דרך הסוד שם השם השולט בחדש אדר הוא **הַהֵיִן** היוצא מסופי תיבות של הפסוק (בראשית מט, יא') **עִירָה וְלִשְׂרָקָה בְּנֵי אֶתְנֹו**.

לעומקו של מקרא משפטים

וכאומרו על דרך הצח בר"ת: הבו השתא יין ונרנה, הבו השתא יין ונודה.

ובהיות היין מסטרא דגבורה, הרי כל החדש הוא בדין וגבורה. ובהיות היהודים מקבלים התורה מאהבה, ככתוב קימו וקבלו, אין כתורה המשולה למים להמתיק את הדינים של חדש אדר הנמשל ליין. והיא היא השמחה המתפשטת בפורים, שעל ידי התורה והשמחה מתמתקים הדינים.

ואונקלוס תרגם על דרך הדרש במלך המשיח. אסרי לגפן עירה גפן הם ישראל, עירה זו ירושלים, ולשרקה בני אֶתְנוּ, שורקה אלו ישראל, ואנכי נטעתך שורק (ירמיה ב, כא): בני אתנו. יבנון היכליה, לשון שער האיתון בספר יחזקאל (מ, טו).

ועוד אמרו במדרש מאי אסרי לגפן עירה, ולשרקה בני אֶתְנוּ, כפס פנין לבשו וקדם ענבים סותה.

אסרי לגפן עירה ר' נחמיה אמר אסרי לגפן עירה, עירה מלשון עיר, ככתוב (מלכים א יא, לב) העיר אָשֶׁר בְּחַתְּתִי בָּהּ.

שהוא הַהֵינְן כנזכר לעיל כי ה-הה קודמין ל-יין

וכאשר קבלו עליהם את התורה מאהבה, הרי הפכו בזה את מקום ה-יין שיהיה לפני ה-הה, והרי הוא כשם השם השולט בחדש סיון של קבלת התורה: יוֹהֵה היוצא מהפסוק: יִזְמִי וּלְצֹלַע הַמִּשְׁפָּן הַשְּׁנִית [שמות כו, יט'-כ'] והוא סוד ה"נהפוך הוא" שהתהפך להם מזליהו מדין לרחמים כבחדש סיון, מכח קבלת התורה מאהבה ב-ו' סיון.

ולפשוטו של מקרא פירש רש"י על ריבוי היין. וז"ל: אסרי לגפן עירה, נתבא על ארץ יהודה שתהא מושכת יין כמעין, איש יהודה יאסור לגפן עיר אחד, ויטענו מגפן אחת, ומשורק אחד בן אתון אחד: שרקה. זמורה ארוכה. כפס פנין. כל זה לשון רבוי יין.

ולעומקו של מקרא, השתא דאתית להכי נימא ביה מילתא: שְׁיֹרְקָה פס' זה עירה ולשרקה בני אֶתְנוּ על נס פורים שנעשה ביין, ואשר על כן יוצא ממנו השם ששולט בחדש אדר. ההי"ו.

לעומקו של מקרא משפטים

כפי שאמר ר"ל אפילו ריקנים
שבישראל מלאים מצוות כרימון, וכן
לעתיד לבא יהיו כולם מלאים דעת ה',
וכדאמרו במסכת חולין סג. אמר רב
יהודה: רסם זו שְׁרַקְרַק א"ר יוחנן
למה נקרא שמו רחם כיון שבא רחם
באו רחמים לעולם אמר רב ביבי בר
אביי והוא דיתיב ועביד שְׁרַקְרַק
וגמירי דאי יתיב אארעא ושריק אתא
משיחא שנאמר {זכריה י-ח} אֲשַׁרְקָה
לָהֶם נֶאֱקָבְצִים.

וזה כח הנהפוך הוא שבאדר,
שמראה על תשועת השם כהרף עין.
ומתהפכא מזלייהו מחשוכא לנהורא
כאשר קבלו התורה מאהבה כנ"ל,
וכפי התנאי שהתנה הקב"ה עם מעשה
בראשית שיהיו לעזרת ישראל
בגיבורים. לחלצם מן המיצר, על
ידי יוצר כל נוצר בב'א.

וְלִשְׁרָקָה בְּנֵי אֲתָנּוּ, בְּנִים הָאֵיתָנִים
רְאוּיִים לְעַמֵּד מִמֶּנּוּ, [מיהודה].

וּבְרַבְּנָן אֲמַרִי [אמר הקב"ה] אֲנִי נְאֻסָּר
לְגַפְּן וְשִׁרְקָה עִירוֹ וְהֶאֱתָוּנוּ לְכִשְׁבֹּא
אוֹתוֹ שְׁפָתוֹב בּוֹ (זכריה ט, ט): עֲנִי
וְרֹכֵב עַל תְּמוֹר וּגו'. כַּפֶּס בַּיּוֹן לְבִשׁוֹ,
שְׁהוּא מְסוּר לְהֶן דְּבָרֵי תוֹרָה, וּבְדָם
עֲנָבִים סוֹתָהּ, שְׁהוּא מְסוּר לְהֶם
טְעִימִיָּהָן.

ולעומקו של מקרא ינתן הסבר
נוסף על דרך הדרש:

עִירָה הֵן הַעִירִין קְדִישִׁין, מְלֹאכִי
הַשֶּׁרֶת מְלֹאכִי עֲלוּיִן הַעוֹשִׂים שְׁלִיחוֹת
הַקַּב"ה לְשֶׁרֶת לְבִנֵי אֵל-חַי. וְזֶה כּוּוֹנְתּוֹ
אֲסָרִי לְגַפְּן עִירָה, שֶׁהַקַּב"ה אוֹסֵר
בְּקִשְׁר בַּל יִנְתֵּן אֶת הַעִירִין קְדִישִׁין
לְכַנְסֵת יִשְׂרָאֵל הַנִּקְרָאת גַּפְּן.

וְלִשְׁרָקָה בְּנֵי אֲתָנּוּ, וְלִשְׁרָקָה, הֵם
עַנְפֵי הַגַּפֵּן אֵלוֹ הַתְּלִמִּידֵי חֲכָמִים שֶׁבְּכָל
דוֹר וְדוֹר, הֵם הַנִּקְרָאִים בְּנֵי שֶׁל
מְקוֹם, לָהֶם נִתֵּן כֹּחַ הַתְּנָאִי שֶׁהַתְּנָה עִם
מַעֲשֵׂה בְּרֵאשִׁית שִׁיְהִיו כָּל מַעֲשֵׂי
בְּרֵאשִׁית כְּפוּפִים לָהֶם, לְעַמְלֵי הַתּוֹרָה.
וְאָמַר וְלִשְׁרָקָה. מְלִשׁוֹן רִיקָנִים, שֶׁלֹּא
רַק לְתִלְמִידֵי הַחֲכָמִים יַעֲשֶׂה כֵן, אֲלֵא

לעומקו של מקרא משפטים

ההפטרה לפרשת

משפטים

[בשנה שאינה מעוברת הפטרת פרשת משפטים נדחית מפני הפטרת שבת שקלים, וכן הפטרה זו נדחית מפני הפטרת שבת ראש חדש. הפטרת שבת ראש חדש וביאורה תמצא לקמן בסוף הקונטרס].

ההפטרה לפרשת משפטים בנוביא ירמיהו, מפרק לד פסוק ח, עד פרק לד, פסוק כ', ולמנהג האשכנזים והספרדים מדלגין **למפרע** לפרק לג, פס' כה'-כו'.

{ח} הדבר אשר ה'ה א'ל ירמיהו מאת יהוה אחרי פרת המלה צדקיהו ברית את כל העם אשר בירושלם לקרא להם דרור: {ט} לשלח איש את עבדו ואיש את שפחתו העברי והעבריה הפשים לבלתי עבד בם ביהודי אחיהו איש: {י} וישמעו כל השרים וכל העם אשר באו בברית לשלח איש את עבדו ואיש את שפחתו הפשים לבלתי עבד בם עוד וישמעו וישלחו: {יא} וישבו אחרי כן וישבו את העבדים ואת השפחות אשר שלחו הפשים (ויכבשו) ויכבשו לעבדים ולשפחות:

{פ} {יב} ויהי דבר יהוה א'ל ירמיהו מאת יהוה לאמר: {יג} פה אמר יהוה אלקי ישךאל אנכי ברתי ברית את אבותיכם ביום הוצאי אותם מארץ מצרים מבית עבדים לאמר: {יד} מקץ שבע שנים תשלחו איש את אחיו העברי אשר ימכר

לה ועבדך שש שנים ושלחתו הפשי מעמד ולא שמעו אבותיכם אלי ולא הטו את אזנם: {טו} ותשבו אתם היום ומעשו את הישר בעיני לקרא דרור איש לרעהו ותקרתו ברית לפני בבית אשר נקרא שמי עלי: {טז} ותשבו ותחלו את שמי ותשבו איש את עבדו ואיש את שפחתו אשר שלחתם הפשים לנפשם ותכבשו אתם להיות לכם לעבדים ולשפחות: (ס) {יז} לכן פה אמר יהוה אתם לא שמעתם אלי לקרא דרור איש לאחיו ואיש לרעהו הנני קרא לכם דרור נאם יהוה אל הקרב אל הדבר ואל הרעב ונתתי אתכם (לזועה) לזענה לכל ממלכות הארץ: {יח} ונתתי את האנשים העברים את ברתי אשר לא הקימו את דברי הברית אשר פרתו לפני העגל אשר פרתו לשנים ויעברו בין בתרי: {יט} שרי יהודה ושרי ירושלם הסרסים והפגנים וכל עם הארץ העברים בין בתרי העגל: {כ} ונתתי אותם ביד איביהם וביד מבקשי נפשם והיתה נבלתם למאכל לעוף השמים ולבהמת הארץ: {כא} ואת צדקיהו מלה יהודה ואת שרי אתם ביד איביהם וביד מבקשי נפשם וביד חיל מלה בכל העלים מעליכם: {כב} הנני מצנה נאם יהוה והשבתים אל העיר הזאת ונלחמו עליה ולכדוה ושרפה באש ואת ערי יהודה אתם שממה מאין ישב:

ומדלגים [למפרע] ומוסיפים:

{לג,כה'} פה אמר יהוה אם לא בריתי יומם ולילה חקות שמים וארץ לא שמתי: {לג,כו'} גם זרע יעקוב ודוד עבדי אמאס מקסת מזרעו משלים אל זרע אברהם

לעומקו של מקרא משפטים

נְבוּכַדְרֶאֱצַר מֶלֶךְ בָּבֶל אֶל הָאֶרֶץ וְנֹאמַר
בָּאוּ וְנִבְאוּ יְרוּשָׁלַם מִפְּנֵי חַיִל הַכַּשְׂדִּים
וּמִפְּנֵי חַיִל אֲרָם וְנֹשֵׁב בִּירוּשָׁלַם: (פ) {יב}
וַיְהִי דְבַר יְהוָה אֶל יִרְמְיָהוּ לֵאמֹר: {יג}
כֹּה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל הֲלוֹךְ
וְאָמַרְתָּ לְאִישׁ יְהוּדָה וּלְיוֹשְׁבֵי יְרוּשָׁלַם
הֲלוֹא תִקְחוּ מוֹסֵר לְשִׁמְעַע אֶל דְּבָרֵי נְאֻם
יְהוָה: {יד} הַיּוֹקֵם אֶת דְּבָרֵי יְהוֹנָדָב בֶּן
רִכְבִּי אֲשֶׁר צִוָּה אֶת בְּנָיו לְבַלְתִּי שְׁתוֹת יַיִן
וְלֹא שְׁתוּ עַד הַיּוֹם הַזֶּה כִּי שָׁמְעוּ אֶת מִצְוַת
אֲבִיהֶם וְאָנְכִי דִבַּרְתִּי אֲלֵיכֶם הַשְׁכֵּם וְדַבֵּר
וְלֹא שָׁמַעְתֶּם אֵלַי: {טו} וְאָשְׁלַח אֲלֵיכֶם
אֶת כָּל עֲבָדֵי הַנְּבָאִים הַשְּׂפִימִים וְשִׁלַּח לֵאמֹר
שָׁבוּ נָא אִישׁ מִדְּרָכּוֹ הֲרַעַה וְהִיטִיבוּ
מַעַלְלֵיכֶם וְאַל תִּלְכוּ אַחֲרֵי אֱלֹהִים אַחֲרֵי
לְעַבְדְּכֶם וּשְׁבוּ אֶל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נָתַתִּי לְכֶם
וְלֹאֲבַתְיֶכֶם וְלֹא הִטִּיתֶם אֶת אַזְנוֹכֶם וְלֹא
שָׁמַעְתֶּם אֵלַי: {טז} כִּי הִקִּימוּ בְנֵי יְהוֹנָדָב
בֶּן רִכְבִּי אֶת מִצְוַת אֲבִיהֶם אֲשֶׁר צִוָּם וְהָעָם
הַזֶּה לֹא שָׁמְעוּ אֵלַי: {יז} לְכֵן כֹּה אָמַר
יְהוָה אֱלֹהֵי צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל הַנְּגִי
מִבְּיַא אֶל יְהוּדָה וְאֶל כָּל יוֹשְׁבֵי יְרוּשָׁלַם אֶת
כָּל הַרְעָה אֲשֶׁר דִּבַּרְתִּי עֲלֵיהֶם יַעַן דִּבַּרְתִּי
אֲלֵיהֶם וְלֹא שָׁמְעוּ וְאָקְרָא לָהֶם וְלֹא עָנוּ:
{יח} וְלִבְיַת הַרְבָּכִים אָמַר יִרְמְיָהוּ כֹּה אָמַר
יְהוָה צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל יַעַן אֲשֶׁר
שָׁמַעְתֶּם עַל מִצְוַת יְהוֹנָדָב אֲבִיכֶם וַתִּשְׁמְרוּ
אֶת כָּל מִצְוֹתָיו וַתַּעֲשׂוּ כְּכֹל אֲשֶׁר צִוָּה
אֲתָכֶם: {יט} לְכֵן כֹּה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת
אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל לֹא יִפְרֹת אִישׁ לְיוֹנָדָב בֶּן
רִכְבִּי עַמֵּד לִפְנֵי כָּל הַיָּמִים: (פ)

יִשְׁחַק וַיַּעֲקֹב כִּי (אשוב) אָשִׁיב אֶת שְׁבוּתְכֶם
וְרַחֲמֵתִים:

למנהג התימנים ע"פ הרמב"ם **לא**
מדלגים למפרע אלא ממשיכים מיד
לירמיהו ל"ה (א'-י"ט):

א {הַדְּבָר אֲשֶׁר הִזְיָה אֶל יִרְמְיָהוּ מֵאֵת יְהוָה
בְּיַמֵּי יְהוֹרִיקִים בֶּן יֹאשִׁיָהוּ מֶלֶךְ יְהוּדָה
לֵאמֹר: {ב} הֲלוֹךְ אֶל בֵּית הַרְבָּכִים וְדַבַּרְתָּ
אוֹתָם וְהִבְאוֹתָם בֵּית יְהוָה אֶל אֵת
הַלְשָׁכוֹת וְהִשְׁקִיתָ אוֹתָם יַיִן: {ג} וְאָקַח אֶת
יֶאֱזַנְיָה בֶן יִרְמְיָהוּ בֶן חַבְצַנְיָה וְאֶת אֶחָיו
וְאֶת כָּל בְּנָיו וְאֶת כָּל בְּיַת הַרְבָּכִים: {ד}
וְאָבֵא אוֹתָם בֵּית יְהוָה אֶל לִשְׁכַת בְּנֵי חֲנָן בֶּן
יְגֹדְלִיָהוּ אִישׁ הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר אֶצֶל לִשְׁכַת
הַשָּׂרִים אֲשֶׁר מִמַּעַל לְלִשְׁכַת מַעֲשִׂיָהוּ בֶן
שִׁלְם שֹׁמֵר הַסֶּף: {ה} וְאָתַן לִפְנֵי בְנֵי בֵּית
הַרְבָּכִים גְּבַעִים מְלֵאִים יַיִן וְכִסוֹת וְאָמַר
אֲלֵיהֶם שְׁתוּ יַיִן: {ו} וַיֹּאמְרוּ לֹא נִשְׁתָּה יַיִן
כִּי יוֹנָדָב בֶּן רִכְבִּי אָבִינוּ צִוָּה עֲלֵינוּ לֵאמֹר
לֹא תִשְׁתּוּ יַיִן אוֹתָם וּבְגִיכֶם עַד עוֹלָם: {ז}
וּבֵיַת לֹא תִכְנוּ וְנָרַע לֹא תִזְרְעוּ וְנָכְרָם לֹא
תִשְׁעוּ וְלֹא יִהְיֶה לְכֶם כִּי בְּאֵהָלִים תִּשְׁבוּ כֹּל
יְמֵיכֶם לְמַעַן תַּחֲיוּ יָמִים רַבִּים עַל פְּנֵי
הָאֲדָמָה אֲשֶׁר אַתֶּם גָּרִים שָׁם: {ח} וַנִּשְׁמַע
בְּקוֹל יְהוֹנָדָב בֶּן רִכְבִּי אָבִינוּ לְכֹל אֲשֶׁר צִוָּנוּ
לְבַלְתִּי שְׁתוֹת יַיִן כֹּל יְמֵינוּ אֲנַחְנוּ נְשִׂינּוּ
בְּנֵינוּ וּבְנֵינּוּ: {ט} וּלְבַלְתִּי בְנוֹת פְּתִים
לִשְׁבַתְנוּ וְנָכְרָם וְשָׂדֵה וְנָרַע לֹא יִהְיֶה לָנוּ:
{י} וְנֹשֵׁב בְּאֵהָלִים וַנִּשְׁמַע וַנַּעֲשֶׂה כְּכֹל אֲשֶׁר
צִוָּנוּ יוֹנָדָב אָבִינוּ: {יא} וַיְהִי בַעֲלוֹת

לעומקו של מקרא משפטים

דרור להמשועבדים להם בעד חובותיהם להשקיט המרד כידוע בקורות ימי קדם.

ואחר שנסתלק המצור שָׁבו והחזיקו בם לעבדים ושפחות, ובוזה חטאו בשמים, **א.** מה שעברו על הברית והשבועה, **ב.** מה שכבשום לעבדים אחר שהיו חפשים וזה גזל גמור גזלת נפשות. **עכ"ל.** וכמפורש בכתוב: {י} וַיִּשְׁמְעוּ כָּל הַשָּׂרִים וְכָל הָעָם אֲשֶׁר בָּאוּ בְּבְרִית לְשַׁלַּח אִישׁ אֶת עַבְדּוֹ וְאִישׁ אֶת שִׁפְחָתוֹ חֲפָשִׁים לְבִלְתִּי עֲבֹד בָּם עוֹד וַיִּשְׁמְעוּ וַיִּשְׁלְחוּ:

{יא} וַיָּשׁוּבוּ אַחֲרֵי כֵן וַיָּשׁוּבוּ אֶת הָעֲבָדִים וְאֶת הַשִּׁפְחוֹת אֲשֶׁר שָׁלְחוּ חֲפָשִׁים (ויכבישום) וַיִּכְבְּשׂוּם לְעֲבָדִים וְלִשְׁפָחוֹת:

ולא עוד אלא שגם הוסיפו לחטוא בע"ז בבחינת עבירה גוררת עבירה : {יח} וַנִּמְתִּי אֶת הָאֲנָשִׁים הָעֹבְרִים אֶת בְּרִיתִי אֲשֶׁר לֹא הִקִּימוּ אֶת דְּבָרֵי הַבְּרִית אֲשֶׁר כָּתַבְתִּי לְפָנָי הֵעֲגֵל אֲשֶׁר כָּתַבְתִּי לְשָׂנִים וַיַּעֲבְרוּ בֵּין בְּתָרְיוֹ:

לכן מנבא ירמיהו את עונשם מדה כנגד מדה: {יז} לְכֵן פֹּה אָמַר יְהוָה אֲתֵם לֹא שָׁמַעְתֶּם אֵלַי לְקֹרֵא לְרֹדֵר אִישׁ לְאֶחָיו וְאִישׁ לְרֵעֵהוּ הִנְגִּי קִרְא לְכֶם דְּרוֹר [להיות מופקרים] נָאִם יְהוָה אֵל הַתְּרַב אֵל הַדְּבָר וְאֵל הַרְעָב וְגו':

ובשימת לב, המנהגים השונים לעניין הדילוג לכאורה כדי שלא לסיים את ההפטרה בדבר לא טוב, ולכן יש המדלגין למפרע שני פסוקים כנ"ל. אלא שנחלקו הדיעות בהלכה אם מדלגין כלל למפרע. ובסיכום הדברים האבודרהם והא"ר סוברים שבנביא א' מותר לדלג למפרע, ולכן נהגו לדלג למפרע כנ"ל, אולם הרמב"ם סובר שאין מדלגין למפרע ולכן התימנים לפי פסק הרמב"ם מדלגים [ממשיכים] לפרק הבא ומוסיפין י"ט פסוקים כנ"ל.

ומכיון שהמתירין לדלג למפרע יתירו לדלג באותו עניין של ההפטרה, לכן ינתן טעם לקמן גם לשייכות פסוקי הדילוג לפרשה.

ומעתה תבואר ההפטרה ושייכותה לפרשה

על פניו, כבדרך הפשט קשורה ההפטרה למצוות שילוח העבדים. וכפי שמתאר המלבי"ם בפירושו את הרקע להפטרה זו: [פסוק יא] כפי הנראה שבעת ההיא היו רבים מדלת העם נכבשים לעבדים אל הנושים שנושו בהם, ובעת המצור התירא המלך שימרדו אז לצאת אל נבוכדנצר כדי שִׁיפְטְרוּ מעבדות ולכן כרתו ברית לשלחם. שכן קרה אל הרומיים בימי קדם שבעת מלחמה הוכרחו לקרא

לעומקו של מקרא משפטים

וארץ ליבטל כאלו לא שמתים [ולכן] גם זרע יעקב [אי אפשר שלא יתקיים]:

ומוסיף רש"י בעניין **אם לא בריתי יומם ולילה**: ורבותינו דרשוהו לענין ברית התורה, ללמוד מכאן שבשביל התורה נבראו שמים וארץ **אך אין המדרש מיושב על סדר המקראות.**

ולעומקו של מקרא יאמר, כי אמנם לפשוטו של מקרא אינו מתישב על סדר המקראות, אך לעומקו של דברים ובעיקר לענין ההפטרה ושייכותה לפרשה, **מתיישבים המקראות היטב, שכן פרשת משפטים היא המשך ישיר לברית אשר כרת ה' עמנו בחורב**, ובפתח פרשת משפטים מובא ענין שילוח העבדים, וכפי ששילח הקב"ה אותנו מהיות עבדים במצרים, כן מצוונו את הדבר הזה של שילוח העבדים. ומוסיף: ואם לא ברית התורה, חוקות שמים וארץ אינם יכולים להתקיים כפי שדרשוהו חז"ל, ולכן מקפיד הנביא על צדקיהו והעם אשר שיעבדו בבני עמם, ולא שילחום כפי שציווה בוראם. אך משום הברית אשר כרתי עמם בחורב, אומר הקב"ה ביד הנביא, לא אשוב עוד כלותם, ולכן מסתיימת ההפטרה בפסוק המדולג:

וכן הולך הנביא ומנבא נבואת פורענות קשה על צדקיהו המלך ועל עמו עד סוף ההפטרה: {כא} **נָאֵת צְדָקְיָהוּ מֶלֶךְ יְהוּדָה וְנָאֵת שְׁרָיו אֶתֶן בְּיַד אֲנִיָּהֵם וּבְיַד מִבְּקָשֵׁי נַפְשָׁם וּבְיַד חֵיל מֶלֶךְ בְּכָל הָעָלִים מְעַלְיָכֶם: וּמִפְרַשׁ הַמַּלְבִּי"ם** הגם שלא עבר צדקיהו בין בתרי העגל היה בידו למחות ולא מיחה. ומסיים ההפטרה בפורענות קשה:

{כב} **הִנְנִי מְצַוֶּה נְאֻם יְהוָה וְהִשְׁבַּתִּים אֶל הָעִיר הַזֹּאת וְנִלְחַמוּ עָלֶיהָ וּלְכַדוּהָ וּשְׂרָפָהּ בְּאֵשׁ וְנָאֵת עָרֵי יְהוּדָה אֶתֶן שְׂמָמָה מְאִין יֵשֵׁב: (פ)** **מפרש רש"י** והכשדים ישובו עליכם **והשיבותים**. אשיב לפה את חיל מלך **בבל**: (מצודת דוד)

עד כאן ההפטרה. ומשום סיומה בפורענות מדלגים למפרע לשני הפסוקים כנ"ל: {לג,כה} **פה אומר יהו"ה אם לא בריתי יומם ולילה חקות שמים וארץ לא שמתים**: {לג,כו} **גם זרע יעקוב וְדוֹד עַבְדִּי [לא] אֶמְאָס מִקַּחַת מִנְרַעוּ מִשְׁלִים אֶל זָרַע אַבְרָהָם יִשְׁתַּק וְיַעֲקֹב כִּי (אשוב) אָשִׁיב אֶת שְׁבוֹתָם וְרַחֲמָתִים**:

ומפרש רש"י את שייכותם לפרשה: **אם לא בריתי וגו'.** אי אפשר שלא יתקיים הברית שכרתי ליום ולילה להיות בעתם ואי אפשר לחוקות שמים

לעומקו של מקרא משפטים

שהקב"ה ישוב יחד עימנו לארצנו
להשרות שכינתו בתוכנו בב"א.

ובשמירת ברית ה', בזה מתקשר
לפרשה גם מנהג התימנים,
המסיימים בשכרו הגדול של יונָדב כֶּן
רכב וכל אחיו הכהנים אשר שמרו
ברית ה' ולבלתי שתות יין בעבודתם.

ועל דרך הצח ירמזון אֶלֶין מְלִיא
כמנהג התימנים לפי הרמב"ם, לנס
פורים העומד לפתחנו עם פרשת
משפטים, בין בשנה מעוברת ובין
בשנה לא מעוברת, להזכירנו שם ה'
המופיע בחדש אדר כנ"ל בדרשה
לראש חדש אדר בה מבואר על דרך
הסוד כי שם השם השולט בחדש
אדר הוא הַקֵּיִן היוצא מסופי תיבות
של הפסוק (בראשית מט, יא) עֵירָה
וְלִשְׂרָקָה בְּנֵי אֶתְנֹן המתאר ברכת
ריבוי היין, וכנ"ל שמרמז גם על
אתונו של מלך המשיח יתגלה לנו
בשמחה בב"א.

{לג,כו'} גם זָרַע יַעֲקֹב וְדָוָד עֶבְדִּי
[לא] אָמַס מְקַסֵּת מִזְרָעוֹ מִשְׁלִים אֶל
זָרַע אַבְרָהָם יִשְׁחַק וְיַעֲקֹב פִּי (אשוב)
אָשִׁיב אֶת שְׁבוּתָם וְרַחֲמָתֵימִי:

ובשימת לב, ירמוז פסוק זה לגאולה
השלימה לעתיד לבוא:

נאמר כאן ישחק, ולא יצחק, לרמוז
על העתיד לבוא, [תהלים קכו, ב] אֵז
יִמְלֵא שְׂחֹק פִּינוּ,

וכן נאמר בפסוק יעקוב מלא עם ו"ו,
וכדרשת חז"ל במדרש (מדרש חסרות
ויתירות) שכתוב חמש פעמים אליה
חסר בלי וי"ו, וחמש פעמים יעקוב
מלא עם וי"ו, שאליהו נתן את ה-ו'
מִשְׁכּוֹן ליעקב שיבא ויגאל את בניו.
שזו הו"ו של אליה הנביא שנתן לו
למשכון שיבוא לגאול את בניו, וכן
מובא בבעל הטורים פרשת פינחס:
ויעקוב מלא ו' שנטל ו' מאליהו
למשכון עד שיבא עם המשיח ויגאל
את בניו וזהו יגל יעקב ישמח ישראל
ישמח אותיות משיח שישמח לימות
המשיח ויחזור הוי"ו ויהא אליהו
שלם. עכ"ל.

וכן נאמר בפסוק אָשִׁיב אֶת שְׁבוּתָם
וְרַחֲמָתֵימִי, קרי אשיב וכתוב אשוב,

לעומקו של מקרא משפטים

{יא} למען תינקו וישבעתם משד
תנחמיה למען תמצו והתענגתם מזיו
כבודה: {יב} כי כה אמר יהוה
הנני נוטה אליה כנהר שלום וינחל
שוטף כבוד גוים וינקתם על צד תנשאו
ועל ברכים תשעשעו: {יג} כאיש
אשר אמו תנחמנו פן אנכי אנחמכם
ובירושלים תנחמו: {יד} וראיתם ויש
לבכם ועצמותיכם כדשא תפרחנה
ונודעה נד יהוה את עבדיו ונעם את
איביו: {טו} כי הנה יהוה באש
יבוא וכסופה מרכבתיו להשיב בחמה
אפו וגערתו בלהבי אש: {טז} כי באש
יהוה נשפט ובחרבו את כל בשר ורבו
חללי יהוה: {יז} המתקדשים
והמטהרים אל הגנות אחר (אחד) אחת
בתוך אכלי בשר החזיר והשקץ
והעכר יתדו יספו נאם יהוה:
{יח} ואנכי מעשיהם ומחשבתיהם
באה לקבץ את כל הגוים והקלשנות
ויבאו וראו את כבודי: {יט} ושמתי
בהם אות ושלחתי מהם פליטים אל
הגוים תרשים פול ולוד משכי קשת
תבל וינן האיים הרחוקים אשר לא
שמעו את שמעי ולא ראו את כבודי
והגידו את כבודי בגוים: {כ} והביאו
את כל אחיכם מפל הגוים מנחה ליהוה
בפוסים ובכרכב ובצבים ובכרדים
ובכפרות על הר קדשי ירושלים אמר
יהוה כאשר הביאו בני ישראל את
המנחה בכלי טהור בית יהוה:
{כא} וגם מהם אקח לפהגים ללויים

להפטר שבת ראש חדש

ישעיה פרק-טו

{א} פה אמר יהוה השמים כסאי
והארץ הדם רגלי אי זה בית אשר
תבנו לי ואי זה מקום מנוחתי:
{ב} ואת כל אלה ידי עשתה ויהיו כל
אלה נאם יהוה ואל זה אביט אל עני
וינקה רוח וחרד על דברי: {ג} שוחט
השור מכה איש זובח השזה ערף כלב
מעלה מנחה דם חזיר מזכיר לבנה
מכרף און גם המה בחרו בדרךיהם
ובשקוציהם נפשם חפצה: {ד} גם אני
אבחר בתעלליהם ומגורתם אביא להם
יען קראתי ואין עונה דברתי ולא שמעו
ויעשו הרע בעיני ובאשר לא חפצתי
בחרו: {ה} שמעו דבר יהוה
החרדים אל דברו אמרו אחיכם
שנאיכם מנדיכם למען שמי יכבד יהוה
ונראה בשמחתכם והם יבשו: {ו} קול
שאון מעיר קול מהיכל קול יהוה
משלם גמול לאיביו: {ז} בטרם תחיל
ילדה בטרם יבוא חבל לה והמליטה
זכר: {ח} מי שמע כזאת מי ראה
כאלה היוסל ארץ ביום אחד אם יולד
גוי פעם אחת כי חלה גם ילדה ציון את
בניה: {ט} האני אשביר ולא אוליד
יאמר יהוה אם אני המוליד ועצרתי
אמר אלהיהו: {י} שמחו את
ירושלים וגילו בה כל אהביה שישו
אתה משוש כל המתאבלים עליה:

לעומקו של מקרא משפטים

לפני אָמַר יְהוָה: הרי שר"ח חדש שחל בשבת רמוז בה.

וייש להבין כמה וכמה דברים שנראים לכאורה תמוהים בשייכותם לשבת ראש חדש. כגון: מדוע אין פסוק זה מסיים את ההפטרה עד שיש לכופלו בשנית כדי לסיים בדבר טוב. ומה שייכות הפסוק האחרון שמסיים בפסוק של פורענות: {כד} וַיִּצְאוּ וַיָּרֶאוּ בַּפְּגָרֵי הָאֲנָשִׁים הַפְּשָׁעִים בִּי כִּי תוֹלַעְתֶּם לֹא תָמוּת וְאִשָּׁם לֹא תִכְבֶּה וְהָיָה דְרָאוֹן לְכָל בְּשָׂר: [וכופלים:] {כג} וְהָיָה מִדֵּי חֲדָשׁ בְּחֻדְשׁוֹ וּמִדֵּי שַׁבָּת בְּשַׁבְּתוֹ יָבוֹא כָּל בְּשָׂר לְהַשְׁתַּחֲוֹת לְפָנַי אָמַר יְהוָה:

להבין שאר פסוקי הפורענות כגון: {ג} שׁוֹחֵט הַשּׁוֹר מִכָּה אִישׁ זֹבַח הַשֵּׁה עֵרַף כָּלֵב מַעֲלָה מִנְתָּה דָם תִּזְוֵר מִזְכִּיר לִבְנֵה מִכְרָד אָנוּ וּגו', {ד} גַּם אָנִי אֶבְחַר בַּמַּעֲלָלִיָּהֶם וּמְגוֹלָתָם אָבִיא לָהֶם: ומה עניין גוג ומגוג לכאן כגון: {יט} וְשָׁמַתִּי בָהֶם אוֹת וְשִׁלַּחְתִּי מִקֵּהם פְּלִיטִים אֶל הַגּוֹיִם תִּרְשִׁישׁ פּוֹל וְלוֹד מִשְׁכֵּי קִשְׁתׁ תַּבַּל וַיָּנוּ וּגו', וכן מדוע יזכיר כאן אֶכְלִי בְּשָׂר הַתִּזְוֵר וְהַשֶּׁקֶץ וְהַעֲכָר יִחַדּוּ יָסְפוּ נְאֻם יְהוָה: ומה עניין השכר הגדול אשר יקבלו בניו: {כב} כִּי כִּאֲשֶׁר הַשָּׁמַיִם הַחֲדָשִׁים וְהָאָרֶץ הַחֲדָשָׁה אֲשֶׁר אָנִי עֹשֶׂה עִמָּד לְפָנַי נְאֻם יְהוָה כֵּן יַעֲמַד זֶרְעֲכֶם וְשִׁמְכֶם: ומה שייכותו לשבת ראש חדש. וכן יש להבין מדוע לכאורה אין הקב"ה רוצה בבניין בית המקדש

אָמַר יְהוָה: {כב} כִּי כִּאֲשֶׁר הַשָּׁמַיִם הַחֲדָשִׁים וְהָאָרֶץ הַחֲדָשָׁה אֲשֶׁר אָנִי עֹשֶׂה עִמָּד לְפָנַי נְאֻם יְהוָה כֵּן יַעֲמַד זֶרְעֲכֶם וְשִׁמְכֶם: {כג} וְהָיָה מִדֵּי חֲדָשׁ בְּחֻדְשׁוֹ וּמִדֵּי שַׁבָּת בְּשַׁבְּתוֹ יָבוֹא כָּל בְּשָׂר לְהַשְׁתַּחֲוֹת לְפָנַי אָמַר יְהוָה: {כד} וַיִּצְאוּ וַיָּרֶאוּ בַּפְּגָרֵי הָאֲנָשִׁים הַפְּשָׁעִים בִּי כִּי תוֹלַעְתֶּם לֹא תָמוּת וְאִשָּׁם לֹא תִכְבֶּה וְהָיָה דְרָאוֹן לְכָל בְּשָׂר: [וכופלים:] {כג} וְהָיָה מִדֵּי חֲדָשׁ בְּחֻדְשׁוֹ וּמִדֵּי שַׁבָּת בְּשַׁבְּתוֹ יָבוֹא כָּל בְּשָׂר לְהַשְׁתַּחֲוֹת לְפָנַי אָמַר יְהוָה:

הפטרה זו, הנקראת על שם תחילתה השָׁמַיִם הַחֲדָשִׁים וְהָאָרֶץ הַחֲדָשָׁה, נבחרה להיות נקראת בשבת ראש חדש, ואף דוחה היא כל הפטרה אחרת הרגילה להיות באותה שבת, ועל כן דוחה היא את ההפטרה של פרשת משפטים ונקראת במקומה. ויש לעיין מדוע נבחרה הפטרה זו להיקרא בראש חדש שחל בשבת. אם משום תחילתה השָׁמַיִם הַחֲדָשִׁים וְהָאָרֶץ הַחֲדָשָׁה לראש חדש שחל בשבת.

והנראה בדרך הפשט משום סופה, וְהָיָה מִדֵּי חֲדָשׁ בְּחֻדְשׁוֹ וּמִדֵּי שַׁבָּת בְּשַׁבְּתוֹ יָבוֹא כָּל בְּשָׂר לְהַשְׁתַּחֲוֹת

לעומקו של מקרא משפטים

מבראשית כנאמר ויהי ערב ויהי בקר יום הששי. היום המיוחד שאין בו שינוי כלל. יום של כניסת השבת. ואשר על כן ניתנה בו תורה שאין בה שינוי כלל.

ואשר על כן יאמר לעומקו של מקרא כי התחדשותה של הלבנה משולה לישראל המתחדשים לפני הקב"ה מדי חדש בחדשו כהתחדשות העולם מראש השנה לראש השנה, וכהתחדשות הגאולה מניסן לניסן, שהוא ראש חדשים לחדשי השנה. וכל ההתחדשות הזו היא מכח אור השבת הקבוע ועומד מששת ימי בראשית, שאין בו שינוי כלל.

כן עם ישראל בכללו, וכן כל אחד ואחד מבני ישראל, אשר הנשמה קבועה בו ועומדת כפי אור השבת, והגוף המשתנה הוא המתחדש בו בכל רגע ורגע מכח הארת הנשמה. ובני ישראל נצטוו על התורה ועל הקמת המשכן ועל בית המקדש, כמקום עבודת ה', מקום להתחדשות ובנייה לפני הקב"ה.

והשראת השכינה בבית המקדש כהשראת שכינת ה' בעמו ישראל בכלל ובפרט היא המחבר בין התחדשות הגוף והתקדשות הנשמה, ואשר על כן אומר הקב"ה השמים כסאי והארץ הדום רגלי וכן הוא אומר

לְמִשְׁכְּנֹךָ, וכפי שכבר אמר בתחילה **אי זה בית אשר תבנו לי ואי זה מקום מנוחתי, שהרי השמים כסאי והארץ הדום רגלי** וכפי ששאל שלמה המלך בבנותו את בית המקדש [מלכים ח כו'] "כי האמנם יֵשֵׁב אֱלֹהִים עַל הָאָרֶץ הִנֵּה הַשָּׁמַיִם וְשָׁמַי הַשָּׁמַיִם לֹא יִכְלְלוּךָ", וכפי שמובא במדרש תנחומא שכן אמר משה רבנו כשנצטווה על המשכן ונתע לאחוריו.

ועוד יש לשאול ובשימת לב, הרי **ראש חדש ושבת הם כשני הפכים** אשר כביכול **סותרים** זה את זה. כיצד: ראש חדש מורה על **התחדשות**, מדי חדש בחדשו, וכביכול אינו זמן דקביעא וקיימא, אלא בי דינא הוא דקא קבעי ליה [אינו זמן קבוע לכשעצמו אלא בית דין הוא אשר קובע זמנו] ואילו שבת קדש הוא יום דקביעא וקיימא מבריאית העולם ואינו תלוי בבית דין ואין בו שינוי כלל. [וכפי שמובא בפסחים קיז; יומא ב; חולין קא:]

ובביאור הדברים יש לומר כי הסתירה בין שבת וראש חדש היא רק לכאורה מה שנראה כלפי חוץ. אך בפנימיות הדברים אין ביניהם סתירה אלא הם משלימים זה את זה. וכל התחדשותה של הלבנה תלויה ועומדת במאור השמש הקבועה וקיימת, ועל פי קביעת השמש היא קביעת השבת

לעומקו של מקרא משפטים

אלא יש לומר שאדרבה בא הפסוק הזה ללמד על חטאו של גוג ומגוג שמרד באדון העולם ואשר על כן קבל את עונשו, והוא סמל ודוגמא להיפך השראת השכינה, וכפירוש מצודת דוד והיו דראון. פגרי מחנה גוג ומגוג יהיו לחרפה ולבזיון בעיני כל בשר הבאים להשתחות לפני ה'. והחרפה והבזיון לגוג ומגוג ולכל אשר לא שמרו דבר ה', הוא משום שלא השכילו לחבר ולמזג בין תאוות הגוף ובין כלות הנפש והנשמה המייחלת להתאחד עם בוראה. וזה שחוזרים וכופלים הפסוק לפני האחרון כדי לסיים בדבר טוב, הוא לא רק משום **סיום טוב בקריאה**, אלא גם ובעיקר משום **סיום טוב בבריאה**. וזה שאומר הקב"ה, שמכל השמים והארץ אינו בוחר לשכון אלא את דכא: **וְאֵל זֶה אֲבִיט אֶל עֵינֵי וְנִכַּח רִיחַ וְתַרְדּוּ עַל דְּבָרָי: והוא האמור על דרך הקבלה בסוד הצמצום**, שהקב"ה כביכול מצמצם עצמו אל תוך כל אחד ואחד שמבטל עצמו ונוהג בדרך הענווה.

וכן מובא במדרש תנחומא [תרומה פרשה י'] רבי יהודה בר סימון אָמַר: שְׁלִשָּׁה דְּבָרִים שָׁמַע מִשֵּׁה מְפִי הַגְּבוּרָה וְנִבְהַל וְנִרְמַע לְאַחֲרָיו [בעניין המשכן, הקרבנות ותרומת כפר נפש עיי'ש]: בְּשַׁעָה שָׁאָמַר לוֹ וְעָשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ וְשִׁכְנָתִי בְּתוֹכְכֶם, אָמַר: רְבוּנוּ שֶׁל

[ישעיהו נז טו'] פִּי כַה אָמַר רַם וְנִשָּׂא שֶׁכֶן עַד וְקָדוֹשׁ שָׁמוֹ מְרוֹם וְקָדוֹשׁ אֲשֶׁכּוֹן וְאֵת דַּפָּא וְשָׁפַל רִיחַ וְגו'. כאומר שאין השכינה שורה אלא במי שהוא ענו.

כי הענווה היא החיבור הנרצה בין הגוף והנשמה היא הבית הנכון להשראת השכינה, כהחיבור בין התחדשות הזמנים על ידי הלבנה ובין קביעות קדושת יום השבת. ואשר על כן נאמר לפני סיום ההפטרה וְהָיָה מִדֵּי חֲדָשׁ בְּחֻדְשׁוֹ וּמִדֵּי שָׁבַת בְּשַׁבְתּוֹ יָבֹא כָּל בָּשָׂר לְהִשְׁתַּחֲוֹת לִפְנֵי אָמַר יְהוָה, כי ביאת כל בשר להשתחות לפני ה' זו היא מהות ותכלית החיבור בין שמים וארץ כפי שפתח ואמר השמים כסאי והארץ הדום רגלי, איזה בית תבנו לי וכאמרו כזה בית תבנו לי, בית המקשר שמים וארץ, כזה בית תבנו לי את בניין קומתכם הרוחנית של העם ושל כל פרט ופרט, לבוא ולהשתחות לִפְנֵי אֵמַר ה', שבזה ירד שפע רחמים לעולם ולכן נקט שם הוי"ה שהוא מקור הרחמים בעולם.

ויש לשאול, לכאורה מדוע לא תסתיים ההפטרה בדבר הטוב הזה, ולא נצטרך לפסוק המסיים בדבר לא טוב כביכול: {כד} וַיֵּצְאוּ וַיֵּרְאוּ בְּפָגְרֵי הָאֲנָשִׁים הַפְּשָׁעִים בִּי פִי תוֹלְעֵתָם לֹא תָמוּת וְאֲשֶׁם לֹא תִכָּה וְהָיוּ דְרָאוֹן לְכָל בָּשָׂר:

לעומקו של מקרא משפטים

שמצינו [ויקרא יח,ה'] וישמרתם את-
הקתלי ואת-משפטי אשר יעשה אתם
האדם ותי בהם אני יהוה. ויאמר בזה
לפשוטו: וחי האדם בהם במצוות.
ולעומקו של מקרא ידרש: וחי
הקב"ה, מלך א-ל חי וקיים כביכול
בהם, בבני ישראל. ומשרה שכינתו
בתוכם, כאשר מקיימים מצוותיו
וחוקותיו. ובזה הם מתחדשים מדי יום
בהתקשרותם לבוראם, כשמים
החדשים והארץ החדשה המקבלים
חיותם מכה הבריאה הקביעה וקיימא
ומאור השבת הקביעה וקיימא.

ולעתיד לבוא גם החודשים יהיו
קביעה וקיימא כמובא בישעיהו ל
{כז} וקה אור הלבנה כאור החמה
ובזה גם בני ישראל ככלל וכפרט יהיו
קביעה וקיימא כמובא בהפטרנו
{כב} פי כאשר השמים התדשים
והארץ החדשה אשר אני עשה עמדים
לפני גאם יהוה פן יעמד נרעכם
ושמכם, המייחלים כולם יחד לבית
המקדש שיבנה להיות גם הוא
קביעה וקיימא בב"א.

עולם, הנה השמים ושמיי השמים לא
יכללוך (מלכים א ח, כז). אומר לו
הקב"ה למשה: לא פשם שאמה סבור,
אלא עשרים קרש בצפון, ועשרים
בדרום, ושמונה במערב, ושמונה
במזרח, וצמצם שכינה שלי ואשכן
ביניהם, וכן מובא במדרש רבה
[במדבר פרשה יב] אמר הקדוש ברוך
הוא איני מבקש, לפי כחי אלא לפי
כחי. כי בענותותו, האדם מתמזג
כביכול עם ענותותו של מלך העולם
הבא לשכון בתוכי נפשו רוחו
ונשמתו. הוא המיזוג וההשלמה בין
הגוף ובין הנשמה, בין הגשם ובין
הרוח, ומתגלה מיזוג זה ביפי תפארתו
ביום השבת וראש חדש הבאים
כאחד.

ובשבת ראש חדש משתקף המיזוג
וההשלמה כביכול שבין הקב"ה שהוא
קביעה וקיימא ובין האדם אשר
כביכול בר-חלוף הוא, ועל ידי המיזוג
עם בוראו גם הוא זוכה לקיום הנצחי.
וזה שאמר הנביא והדגיש: לפני.
והנה מדי חדש בחדשו ומדי שבת
בשבתו יבוא כל פשר להשתחות לפני
אמר יהוה. והיכן הוא לפני, הוא בית
המקדש שיבנה בב"א. ולכן הזכיר
הקב"ה בנבואה זו את בית המקדש
כמה וכמה פעמים.

ועל דרך הצח ייאמר כי בזה מתאימה
ההפטרה גם לפרשת משפטים, וכפי

